

Lina Šarlauskienė

**Plagiato prevencijos geroji patirtis
užsienio aukštosiose mokyklose**

Mokslo studija

Akademija, 2012

UDK 343.533.9:378

Lina Šarlauskienė

PLAGIATO PREVENCIJOS GEROJI PATIRTIS UŽSIENIO AUKŠTOSIOSE
MOKYKLOSE
Mokslo studija

Recenzavo:

Doc. dr. Stasė Navasaitienė (ASU Ekonomikos ir vadybos fakultetas)

Doc. dr. Valdemaras Makutėnas (ASU Ekonomikos ir vadybos fakultetas)

Aprobuota:

ASU Ekonomikos ir vadybos fakulteto Verslo ir kaimo plėtros vadybos instituto posėdyje 2012 m. gruodžio 12 d., protokolo nr. 3.

© Lina Šarlauskienė, 2012

© Aleksandro Stulginskio universitetas, 2012

Turinys

Įvadas.....	4
1. Plagiato apibrėžtis ir rūšys	5
2. Plagijavimo priežastys.....	12
3. Plagijavimo prevencijos sistema	16
3.1. Aukštojo mokslo ir aukštųjų mokyklų plagijavimo prevencijos politika ir procedūros	20
3.2. Plagijavimo prevencijos priemonės studijų procese	30
3.2.1. Studentų informavimas ir mokymas	30
3.2.2. Užduočių rengimas ir pateikimas.....	36
3.2.3. Plagiato atpažinimas ir patikra studijų procese.....	41
Išvados	49
Literatūros sąrašas	51

Išvadas

Prieš keletą dešimtmečių visuomenės suvokimas, kad plagijavimas plinta aukštosiose mokyklose, sukėlė diskusijų ir mokslinių tyrimų skatinimą bei akademinės bendruomenės pastangas diegti įvairias priemones mažinti plagijavimo atvejų skaičių. Realūs plagijavimo dydžiai nėra tiksliai žinomi ir skiriasi įvairiose šalyse, universitetuose, studijų pakopose, studijų programose ir dalykuose. Išmatuoti ir apibendrinti plagijavimo paplitimą yra gana sudėtinga dėl moksliniuose tyrimuose pasirenkamų skirtingų objektų (vieni mokslininkai tiria plagijavimo atvejus atskiruose studijų dalykuose, kiti institucijos lygmenyje ir pan.), aukštųjų mokyklų nesuinteresuotumo ir tam tikro gautų plagijavimo tyrimų rezultatų subjektyvumo: anketinės apklausos duomenys nebūtinai atskleidžia realią situaciją, bausmių skaičius parodo tik formaliai atskleistus plagijavimo atvejus, plagiato patikros priemonių ataskaitos dažnai naudojamos mokymosi procesui ir pan. Dėl šių priežasčių studijoje neanalizuojamas plagijavimo paplitimas, nors mokslininkai teigia, kad plagiatas egzistuoja visose mokymo įstaigose ir tie, kurie nenori pripažinti šios problemos yra tiesiog nesąžiningi. Norint pagerinti studijų procesą aukštosiose mokyklose ir plėtoti akademinę etiką grįstą kultūrą, visas dėmesys turi būti telkiamas į plagijavimo reiškinių analizę ir plagiato prevencijos priemones.

Studijoje analizuojama paviešinta užsienio aukštųjų mokyklų plagiato prevencijos geroji patirtis ir šioje srityje atliktų mokslinių tyrimų rezultatai iš įvairių šalių. Studijos tikslas – atlikti aukštųjų mokyklų plagiato prevencijos gerosios patirties analizę ir pateikti apibendrintas rekomendacijas plagiato prevencijos priemonėms naudoti suinteresuotose mokslo ir švietimo institucijose. Studijoje pateikiami užsienio šalių gerosios patirties analizės rezultatai, nes Lietuvoje aptinkami tik pavieniai paviešinti plagiato prevencijos atvejai, nerasta šioje srityje atliktų empirinių tyrimų.

Atliktos analizės rezultatai pateikiami, atsižvelgiant į reiškinių suvokimo logiką. Pirmame skyriuje apibendrinami aukštosiose mokyklose naudojamų plagiato sąvokų analizės rezultatai, siekiant išsiaiškinti patį reiškinį. Antrame skyriuje pateikiamos susistemintos plagijavimo priežasčių ir motyvų grupės, kad būtų galima įsitikinti, kuriose aukštųjų mokyklų veiklos srityse būtini pokyčiai. Trečiojoje dalyje siekiama pateikti institucijose reikalingų pokyčių įgyvendinimo priemonės, t. y. plagijavimo prevencijos sistemos analizę.

1. Plagiato apibrėžtis ir rūšys

Plagiato sąvoka yra kildinama iš lotyniško žodžio *plagarius* (vagis, apgavikas). Plagijavimas analizuojamas kaip moralinė blogybė, autorių teisių pažeidimas, bloga mokslinė praktika, protinė liga ir pan. Plagijavimas nėra informacinių technologijų vystymosi pasekmė. Šis reiškinys yra toks pat senas kaip ir rašymas. Manoma, kad 18 a. vid. plagijavimas aiškiau apibrėžtas, pradėdant saugoti rašytojų autorių teises. Šiuo metu plagijavimas nevienodai suprantamas skirtingose kultūrose ir šalyse. Šis reiškinys paplitęs ne vien studentų aplinkoje, plagijavimas aptinkamas moksle, žurnalistikoje, literatūroje, kinematografijoje ir kt. Netgi žymių rašytojų, dainų ir filmų kūrėjų, filosofų kūryboje mokslininkai ar visuomenė aptinka plagijavimo. Plagijavimas studentų darbuose yra specifinė aukštojo mokslo problema. Plagijavimas įvairių autorių analizuojamas platesnės sukčiavimo sampratos, akademinio nusizengimo, akademinės integracijos, neetiško elgesio kontekste (Park, 2003).

Plagiatas įvairių mokslininkų ar aukštųjų mokyklų dokumentuose yra apibrėžiamas įvairiai. Dauguma mokslininkų savo darbuose mini, kad nėra vieno plagiato apibrėžimo. Įvairiose šalyse ir net atskirose aukštosiose mokyklose plagiato suvokimas ir įvardinimas gali skirtis arba iš viso nėra oficialiai paskelbtas. Dėl šių problemų akademinė visuomenė gali skirtingai suvokti plagijavimo esmę bei padarinius ir tai gali būti kaip vienas iš plagijavimą skatinančių veiksnių. Plagijavimas studentams yra kaip moralinis labirintas, nes iškyla moralės ir etikos klausimai, neaišku koks elgesys yra tinkamas. Būtent dėl to, plagijavimo prevencijos priemonių sistemoje dauguma mokslininkų pirmiausia siūlo kiekvienai aukštajai mokyklai svarstyti ir oficialiai paskelbti detalų ir aiškų plagiato apibrėžimą. Tačiau ši užduotis nėra lengva, nes plagiatas nėra apibrėžtas teisine prasme, jis nėra paminėtas nei baudžiamosios, nei civilinės teisės kodeksuose. S. Cavanillas (2008) teigia, kad plagijavimo sąvoka yra susijusi su autorių teisėmis ir intelektualine nuosavybe, tačiau plagijavimas nėra tas pats, kas autorių teisių pažeidimai. Plagijavimas yra glaudžiai susijęs su morale ir akademinėmis vertybėmis. Kaip rašo Ch. Park (2003), „...jeigu kalbama apie moralę ir vertybes, tai kas ir kaip turėtų universitete nuspręsti kas yra teisinga, o kas ne, ir kas gali to mokyti? Dabartiniai studentai yra bebaimė karta (*the no-fear generation*) arba karta „kodėl gi ne?“, galvojantys, kad ankstesnių kartų atstovai yra neišmanėliai ir kopijavimas iš interneto nėra nusikaltimas“. Nors sukurti vieningą ir aiškų plagiato apibrėžimą nėra lengva, tačiau būtina tai padaryti, pradėdant taikyti plagijavimo prevencijos būdus ar gerosios praktikos priemones akademinėje bendruomenėje. J. Carroll, J. Appleton (2001), pateikdama rekomendacijas dėl plagijavimo prevencijos politikos, rekomenduoja kurti plagiato apibrėžimą ir nacionaliniu mastu. Šis apibrėžimas turėtų būti pritaikytas įvairioms studijų sritims ir kasdieniniam naudojimui, nurodant, koks elgesys ir

veiksmai yra priimtini ir kokie ne. Nesant vieningo apibrėžimo, konkrečiais atvejais gali būti sunku įrodyti plagijavimo faktus, tai gali sukelti sumaištį tarp studentų ir visoje akademinėje bendruomenėje. Šiame skyriuje pateikiamos kai kurių mokslininkų ir institucijų plagiato sąvokos ir rūšys, kurios gali padėti suprasti plagiato apibrėžties problematiką.

Dažniausiai plagiatas yra apibrėžiamas trumpai. Pavyzdžiui, plagiatas yra kitų darbų naudojimas nenurodant šaltinio arba svetimo kūrinio pasisavinimas. Kai kurie autoriai apibrėžia, kad plagiatas yra įsisišmonintas ar neįsisišmonintas sau naudingos idėjos, hipotezės, tezės ar rezultatų iš kitų pasisavinimas (Annane, Annane, 2012). Tokie lakoniški apibrėžimai nėra aiškūs, nes akademiniam kontekste plagijavimas yra suprantamas ne tik kaip kitų sukurtų darbų ar jų dalių pasisavinimas. Todėl daug svarbiau yra apibrėžti visus plagijavimo būdus, kad plagijavimas būtų suvokiamas vienareikšmiškai visoje akademinėje bendruomenėje. Dažniausiai detaliam plagijavimui ir jo rūšys yra apibrėžiamos instituciniu lygmeniu, vykdamas institucijose plagijavimo prevencijos politiką, kad būtų galima tinkamai taikyti numatytas plagijavimo prevencijos priemones.

Išsamus plagijavimo atvejų apibūdinimas pateiktas Australijos Svinburno technologijos universiteto (*Swinburne University of Technology's*) plagiato apibrėžime (Devlin, 2006). Nurodyta, kad plagijavimas yra toks veiksmas, kai kažkieno kito mintys, rašto ar kiti darbai pasisavinami ir pateikiami kaip savo. Taip pat plagijavimas yra kiti žemiau nurodyti atvejai, kai nepateikiamos aiškios ir tinkamos žinios apie šaltinius:

- kito asmens parašytos kompiuterinės programos ar jos dalies naudojimas,
- viso rašytinio kūrinio ar jo dalies, taip pat ir knygos, žurnalo, laikraščio, paskaitų konspektų, studentų ar kitų asmenų darbų, svetainių ir duomenų bazių naudojimas, rašant esė ar kitus rašto darbus,
- perfrazuotas kito asmens kūrinys,
- muzikos kompozicijų, garso, vaizdo, grafikos ir fotografijų naudojimas,
- objektų, artefaktų, modelių ir kt. naudojimas.

Plagijavimas taip pat yra užduočių, kurios paruoštos ir pristatytos kartu su kitais asmenimis kaip savo paties savarankiškas darbas. Netgi tuo atveju, kai pateikėjas tai daro turint kitų asmenų sutikimą. Pažymėtina, kad Svinburno technologijos universitetas skatina studentus dalyvauti moksliniuose tyrimuose, tačiau turi būti pateikti studento savarankiškai atliktos užduoties rezultatai. Sąlygų sudarymas plagijavimui universitete taip pat yra traktuojama kaip plagijavimo rūšis. Sąlygų sudarymas plagijavimui suprantamas kaip leidimas ar kitokia pagalba studentui kopijuojant ar kitaip plagijuojant darbą, pavyzdžiui, suteikiant prieigą prie projekto, kitų asmenų vykdyto darbo ar kitų darbų.

Pensilvanijos valstybinio universiteto dokumentuose nurodyta, kad „plagijavimas yra veiksmas, kuriuo konstatuojama arba leidžiama suprasti, kad kito asmens darbas yra jūsų pačių. Jūs vykdote plagiata, jeigu jūs:

- pateikiate darbą, kuris nėra parašytas jūsų pačių;
- kopijuojate atsakymus ar tekstą iš kitų kursiojų ir pateikiate kaip savo;
- cituojate ar perfrazuojate iš kitų darbų nenurodydami originalo autoriaus;
- cituojate duomenis be nuorodų į originalius šaltinius;
- pateikiate kitų autorių idėjas kaip savo;
- klastojate nuorodas arba naudojate netinkamas nuorodas;
- pateikiate kieno nors kito pristatymą, programą ar kitą bylą su minimaliais pakeitimais.

Tai ne galutinis sąrašas – bet kokie veiksmai, kuriais apgaulingai siekiama pateikti ne savo darbo rezultatus, gali būti plagijavimas.“ Šalia plagijavimo apibrėžimo parašyta, kad „kartais ribos tarp mokslinių rezultatų naudojimo ir plagijavimo gali būti dviprasmiškos“ ir siūloma studentams skaityti diskusijas apie tai specialioje interneto svetainėje kaip išvengti plagiato (Defining Plagiarism and Academic Integrity, 2012).

Kai kurie mokslininkai taip pat stengiasi pateikti detalų plagijavimo apibūdinimą. Pavyzdžiui, Ch. Park (2003) nurodo, kad plagijavimas yra:

- informacijos iš svetimo kūrinio vagystė (svetimo kūrinio kopijavimas be jokių nuorodų į šaltinį; pirktas darbas pateikimas; kito studento atlikto darbo pateikimas, jam žinant arba ne);
- kito asmens (draugo, giminaičio ir pan.) parašyto darbo pateikimas kaip savo paties;
- kopijuotų dalių iš svetimų darbų pateikimas savo darbe su nuorodomis į šaltinius, bet be kabučių, sudarant įspūdį, kad darbas perfrazuotas autoriaus;
- perfrazuotos informacijos pateikimas iš svetimų darbų, nepateikiant nuorodų į šaltinius.

D. Atkinson ir S. Yeoh (2008), apibrėždami plagijavimo rūšis, be Ch. Park minėtų rūšių dar pateikia šias:

- studentų grupinio darbo rezultatų pateikimas kaip savo;
- to paties savo darbo ar panašaus darbo pateikimas dar kartą.

Pastaroji plagijavimo rūšis, t. y. savo darbo pateikimas dar kartą (arba saviplagijavimas) moksliniuose darbuose analizuojamas gana retai. Šią problematiką tyrė T. Bretag ir S. Mahmud (2009b). Jų teigimu, dažniausiai saviplagiatas analizuojamas mokslininkų veikloje, kai tie patys mokslinių tyrimų rezultatai pateikiami publikavimui keletą kartų arba straipsnyje naudojama daug informacijos iš anksčiau publikuotų straipsnių. Studentų darbuose saviplagiatas pasitaiko

rečiau, tačiau plagijavimo suvokimas turi būti visapusiškas, netaikant tik studentų plagijavimo atvejams ar prevencijos priemonėms. Saviplagiato apibrėžimas, taip pat kaip ir plagiato, yra sudėtinga užduotis dėl skirtingai suvokiamo tinkamo akademinio elgesio. Įvairiose šalyse ar net institucijose yra skirtingai suprantama ar etiška publikuoti straipsnį moksliniame žurnale, jei jis jau buvo publikuotas konferencijos leidinyje, arba kiek informacijos iš savo anksčiau publikuotų darbų galima pateikti straipsnyje. Vyrauja nuostatos, kad etiška būtų pateikti ne daugiau kaip 10 proc. informacijos iš anksčiau publikuotų savo darbų, ją cituojant kabutėse ir pateikiant nuorodas į pirminius šaltinius. Autoriai teigia, kad 50 proc. besikartojanti informacija iš anksčiau autoriaus publikuotų darbų, net jei ji pateikta cituojant kabutėse, yra akademinė tinginystė ir tokie mokslininkai tingi permąstyti ir perrašyti savo idėjas. Mokslininkai perteikia mokslinių žurnalų redkolegijų patirtį, kad naujai pateikiama publikacija turėtų atitikti keletą pagrindinių kriterijų: suformuotas naujas tyrimo tikslas ar klausimas, naudojami nauji teoriniai argumentai, naudojami nauji ar papildomi mokslinių tyrimų duomenys sąsajoms nustatyti. Diskutuojant apie to paties mokslinio darbo publikavimą keletą kartų, susiduriama su straipsnių dubliavimo konferencijų leidiniuose ir moksliniuose žurnaluose problema. Kai kurie mokslininkai teigia, kad etiška publikuoti straipsnį moksliniame žurnale, jei šiame straipsnyje esantys mokslinio tyrimo rezultatai buvo publikuoti konferencijų leidinyje, kuris platinamas tik konferencijos dalyviams kaip pagrindinių minčių tezės, metmenys ir pan. T. Bretag ir S. Mahmud nurodo, kad kaip ir studentų plagijavimo atveju, taip ir saviplagiato atvejais visada reikėtų atsižvelgti į autorių ketinimą apgauti. Autorių, kurie pateikia tą patį straipsnį konferencijos leidinyje, moksliniame žurnale ar knygos skyriuje ir teigia, kad tai yra originali publikacija, elgesys neatitinka akademinės etikos ir gali būti vadinamas saviplagijavimu. Diskusijose taip pat analizuojami ir kiti galimi saviplagijavimo atvejai, pavyzdžiui, kai straipsniuose pateikiami persidengiantys duomenys ar vieno tyrimo rezultatai išskaidomi į atskiras dalis ir pateikiami skirtingose publikacijose. Bet kokie saviplagiato ar plagiato atvejai mokslininkų darbuose daro didelę neigiamą įtaką studijų kultūrai ir studentų savimonei. Visa akademinė bendruomenė turėtų laikytis vieningos plagiato supratimo ir prevencijos politikos.

Taigi, atliekant plagiato apibrėžties analizę, aiškėja, kad sudėtinga pateikti vieningus, konkrečius ir aiškius kriterijus, pagal kuriuos darbe nustatomas plagiatas. Todėl mokslininkai siūlo atkreipti dėmesį į darbo originalumo ir plagijavimo lygį. Ch. Park (2003) teigimu, studentai dažnai nesupranta skirtumų tarp perfrazavimo ir apibendrinimo, dažnai negeba perfrazuoti šaltiniuose pateiktos informacijos, sukurti tinkamas nuorodas į šaltinius, pateikti tinkamus citavimo ženklus. Be to, sunku aiškiai apibrėžti, kiek turi būti perfrazuojamas originalo tekstas, kad darbo autorius nebūtų apkaltintas plagijavimu. Taip pat, keblumai atsiranda dėl visuotinai žinomų idėjų ar bendrųjų žinių pateikimo. Idėjos ar mintys įvairiai generuojamos, perteikiamos,

platinamos ir kartais tampa neaišku, kieno yra pateikta idėja. Daugelis sutinka, kad pateikiant bendrąsias žinias, nereikia jų cituoti, tačiau sudėtinga nustatyti, kas yra tos bendrosios žinios. Šie rašymo sunkumai gali būti priskiriami netyčiniam plagijavimui. Netyčinis plagijavimas dar gali būti apibūdinamas kaip atminties praradimas rašant arba cryptomnesia, tai tokia proto iliuzija, kad autorius pats sugalvojo idėją, nors iš tikrųjų jis jau buvo kažkur apie tai skaitęs ar matęs. Netgi eksperimentiniais tyrimais įrodyta, kaip numanomi praeities prisiminimai gali netyčia pasikartoti. Norint išvengti tokių klaidų ir susigražinti sąmonę, siūloma naudoti daugiau patikimų šaltinių. Netyčinis plagijavimas vis dėl to yra plagijavimas ir jis turi būti išgyvendinamas, nes neatsargumas yra beveik tokia pati nuodėmė kaip ir apgaulė. Studentai, net ir neketinę plagijuoti, turėtų būti nubausti, tačiau jų ketinimai turėtų būti lengvinanti aplinkybė. Deja, kai kurie studentai plagijuoja sąmoningai. Tyčinis plagiatas yra tuomet, kai studentas iš anksto suplanavo apgauti. Tokie studentų ketinimai yra sunkinanti aplinkybė, skiriant bausmes už plagijavimą.

T. Bretag ir S. Mahmud (2009a) straipsnyje pateikia informaciją, iš kurios galima sužinoti dar vienuolikos mokslininkų požiūrį ir jų analizuojamas plagijavimo rūšis. Pagrindinius plagijavimo būdus (pvz., kopijavimas ar perfrazavimas be nuorodų į šaltinius) įvardija daugelis autorių, kai kurie pateikia itin detalių plagijavimo aspektų. Mokslo studijos autorė 1 lentelėje pateikia iš įvairių šaltinių apibendrintą informaciją, kuri turėtų padėti suvokti plagiato problematiką bei rengiant plagiato apibrėžimą ar mokymų medžiagą studentams.

1 lentelė. Plagijavimo rūšys (parengta pagal Bretag, Mahmud, 2009a; Annane, Annane, 2012; Devlin, 2006; Park, 2003; Defining Plagiarism and Academic Integrity, 2012)

Plagijavimo rūšis	Paaikškinimas ar detalesnis apibūdinimas
Pasisavinimas (informacijos iš svetimo kūrinio ar viso kūrinio vagystė)	<ul style="list-style-type: none"> • Kito autoriaus parašyto darbo ar sukurto kūrinio (rašto darbo, kompiuterinės programos, pristatymo, užduočių atsakymų, muzikos kompozicijų, garso, vaizdo, grafikos, fotografijų, objektų, artefaktų ir kt.) pasisavinimas ir pateikimas kaip savo paties. • Kito autoriaus pristatymo, programos ar kito darbo pateikimas su atliktais minimaliais pakeitimais. • Minčių, idėjos, hipotezės, rezultatų, modelių ir kitų darbo dalių; darbo ar jo dalių formos, struktūros ir kt. pasisavinimas ir pateikimas kaip savo paties. • Perfrazuotas kito asmens kūrinys.
Sukčiavimas <ul style="list-style-type: none"> • Pirkto darbo pateikimas • Kito asmens parašyto darbo ar sukurto kūrinio pateikimas 	<ul style="list-style-type: none"> • Pirkto darbo iš interneto svetainių ar asmenų pateikimas. • Parsisiųsto darbo iš interneto pateikimas. • Kito asmens (draugo, giminaičio ir pan.) parašyto darbo, sukurto kūrinio ar jų dalių pateikimas kaip savo paties.

<ul style="list-style-type: none"> • Studentų grupinio darbo rezultatų pateikimas kaip atlikto savarankiškai 	<ul style="list-style-type: none"> • Kito studento atlikto darbo ar sukurto kūrinio pateikimas kaip savo paties, neatsižvelgiant į tai, ar tikrasis kūrinio autorius apie tai žino ar ne, ar suteikė leidimą ar ne. • Sąlygų sudarymas plagijavimui universitete taip pat traktuojama kaip plagijavimo rūšis. Sąlygų sudarymas plagijavimui suprantamas kaip leidimas ar kitokia pagalba studentui kopijuojant ar kitaip plagijuojant darbą (suteikiant prieigą prie projekto, kitų asmenų vykdyto darbo ir kt.). • Studentų grupinio darbo (projektų, užduočių) rezultatų, kurios paruoštos ir pristatytos kartu su kitais asmenimis, pateikimas kaip savo paties savarankiškas darbas. Neatsižvelgiant į tai, ar pateikėjas turi kitų asmenų sutikimą.
<p>Netinkamas informacijos iš kitų autorių darbų pateikimas / Netinkamas šaltinių citavimas ir nuorodų pateikimas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kopijuotų dalių iš svetimų darbų pateikimas savo darbe be nuorodų į šaltinius (tiesioginis, pažodinis kopijavimas). • Pažodinis tekstų vertimas iš kitų kalbų. • Kopijuotų dalių iš svetimų darbų pateikimas savo darbe su nuorodomis į šaltinius, bet be kabučių, sudarant įspūdį, kad darbas perfrazuotas autoriaus. • Cituoto teksto (kabutėse) pateikta mažiau nei nukopijuoto teksto iš svetimų darbų, sudarant įspūdį, kad dalis darbo perfrazuota autoriaus. • Nukopijuotame tekste iš svetimų darbų savo darbe padaryti pakeitimai (naudota žodžių inversija, pakeista gramatinė struktūra, padaryti žodžių ar sakinių pakeitimai, sutrumpinta ir pan.), sudarant įspūdį, kad darbas perfrazuotas autoriaus. • Perfrazuotos ar apibendrintos informacijos iš kitų autorių darbų pateikimas be nuorodų į šaltinius. • Duomenų ar informacijos percitavimas iš antrinių šaltinių. • Nedokumentuotos faktinės informacijos pateikimas. • Netinkamų, klaidingų ar suklastotų nuorodų į šaltinius pateikimas. • Pamišimas pateikti nuorodas (cryptomnesia).
<p>Saviplagiatas</p>	<ul style="list-style-type: none"> • To paties ar panašaus savo darbo pateikimas ar publikavimas dar kartą; • Daugiau kaip 10 proc. (kituose šaltiniuose – 30 proc.) informacijos iš anksčiau publikuotų savo darbų pateikimas; • Informacijos iš anksčiau publikuotų savo darbų pateikimas ne kabutėse ir be nuorodų į pirminius šaltinius; • Vieno tyrimo rezultatų išskaidymas į atskiras dalis ir pateikimas skirtingose publikacijose; • Naujai pateikiamoje publikacijoje nesuformuotas naujas tyrimo tikslas ar klausimas, nenaudojami nauji teoriniai argumentai, nauji ar papildomi mokslinių tyrimų duomenys.

Šioje lentelėje pateiktas ne baigtinis ir ne galutinis plagijavimo rūšių sąrašas. Laikui bėgant kinta procesai studijų procese, studentų įpročiai bei institucijų politika, todėl būtina atsižvelgti į pokyčius ir šį sąrašą nuolat pildyti, koreguoti bei pagal poreikį naudoti institucijose.

Apibendrinant plagiato apibrėžties analizę, galima padaryti išvadas, kad parengti itin aiškų ir detalų plagiato apibrėžimą bei išsamų plagijavimo rūšių sąrašą yra sudėtinga, tačiau reikia stengtis jį parengti ir perteikti akademinėi bendruomenei su detaliais paaiškinimais ir praktiniais pavyzdžiais. Galvojant apie tai, kad tarp tyčinio ir netyčinio plagijavimo, tarp plagijavimo ir šaltinių analizės gali būti diskutuotinos ribos, reikėtų atsižvelgti į studento ketinimą, ar jis siekė apgauti, ar negeba atlikti šaltinių analizės ir rašyti moksliniu stiliumi. Bet kuriuo atveju, būtina institucinė plagiato prevencijos politika ir sistema, kurios pagrindas yra plagiato sąvokos apibrėžimas.

2. Plagijavimo priežastys

Siekiant pasirinkti plagiato prevencijos priemones ar sukurti plagiato prevencijos sistemą, būtina žinoti plagijavimo motyvus ir priežastis, nes tuomet paaiškėja kokiose srityse būtina pokyčiai, kokias veiklas reikėtų vykdyti dėstytojams ir institucijų administracijai.

Moksliniuose darbuose randama gana daug plagijavimo priežasčių tyrimų. Dauguma mokslininkų atkreipia dėmesį į studentų įpročius ir elgseną arba institucijose vykdomą studijų procesą. Kai kurie mokslininkai (Comas, Sureda 2008) plagijavimo priežastis skirsto į vidines (institucines) ir išorines (visuomenės, jaunimo kultūros).

Norint suvokti plagijavimo kontekstą, būtų verta plagijavimo priežastis sugrupuoti detaliau pagal reikšmingumo lygį, t. y. priežastys reikšmingos visos visuomenės, šalies ar kultūros, institucijos, asmeniniu lygmeniu. Žinoma, skirstymas yra sąlyginis, nes dažnai veikia ne keletas motyvų, o visas priežasčių kompleksas, kartais priežastys persipina (pavyzdžiui, institucijos ir asmeniniu lygmeniu). Reikšmingumas neparodo, kurios priežastys yra svarbiausios, bet nusako sritis, kurioms reikėtų skirti konkrečias plagijavimo prevencijos priemones. Atsižvelgiant į tokį plagijavimo priežasčių skirstymą, 2 lentelėje pateikiama apibendrinta plagijavimo priežasčių tyrimų informacija.

2 lentelė. Plagijavimo aukštosiose mokyklose priežastys

Reikšmingumo lygmuo	Plagijavimo priežastys
Visuomenės	<p>Vyraujanti visuomenės kultūra</p> <p>Visuomenėje egzistuojantys socialiniai modeliai ir schemas, pagrįstos kultūros reprodukcijai, o ne kultūros kūrimui (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Veiksniai susiję su video klipų generacija – viską reikia daryti greitai ir trumpai, dėl ko negalima padaryti visko nuodugnai ir gerai. (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Sukčiavimo ir etikos stokos pavyzdžiai daugelyje gyvenimo sričių: politinė korupcija, akademinės sukčiavimas, spekuliacinė finansų veikla, politinis karų pateisinimas, masinės gamybos gaminiai imituojantys gerai žinomus prekių ženklus ir kt. (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Švietimo sistemos problemos</p> <p>Švietimo sistema, kurioje pabrėžiami mokymosi rezultatai, o ne procesas. Besimokantieji yra mažiau kūrybingi ir originaliai mąstantys (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Studentai mokykloje įpranta naudotis vienu šaltiniu, t. y. vadovėliu, ir vadovautis vienintele teisinga tiesa. Kitaip nei universitete, kur reikia naudotis daugeliu šaltinių. Mokyklose moksleiviai nemokomi tinkamų rašto darbų rašymo įgūdžių (Ellery, 2008).</p>

	<p>Masinis aukštasis mokslas</p> <p>Masinis aukštasis mokslas įtakojo universitetuose studijų kultūros pokyčius, dėl kurių mažėja studijų kokybė, (Atkinson, Yeoh, 2008).</p> <p>Dėstytojo ir studentų santykių nusikurdymas dėl masinio aukštojo mokslo (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Studentų vaidmens pasikeitimas universitetuose – studentas yra klientas, teikiant „greitojo“ (<i>fast-food learning</i>) mokymosi paslaugas (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Akademinio nesąžiningumo paplitimas</p> <p>Sukčiavimas yra norma akademinėje visuomenėje, o kopijavimas (<i>copy-paste</i>) yra įprastas akademinio rašymo būdas (Gibson, 2006).</p> <p>Paplitusi apgaudinėjimo kultūra universitetuose (Barrett, 2006; Park, 2003).</p> <p>Informacinių ir komunikacinių technologijų paplitimas</p> <p>Pagunda ir galimybė lengvai kopijuoti iš interneto šaltinių (Park, 2003; Relph, Randle, 2006; Comas, Sureda, 2008)</p> <p>Gausėjantis interneto šaltinių kiekis (Atkinson, Yeoh, 2008)</p> <p>Internetą studentai suvokia kaip atvirą ir nemokamą saugyklą, kur gali viską imti ir naudoti kaip nori (Park, 2003; Comas, Sureda, 2008)</p> <p>Studentai nesuvokia informacijos šaltinių rūšių ir jų skirtumų, šaltinius internete traktuoja kaip galimus naudoti viskam. „Studentai jau atvyksta į aukštąsias mokyklas, turintys įprotį plagijuoti iš interneto“ (Hurlbert ir kt., 2003).</p> <p>Studentai skirtingai suvokia spausdintus ir elektroninius šaltinius: spausdintus šaltinius cituoja, o elektroninių necituoja (Ellery, 2008).</p> <p>Vyraujant spausdintiems šaltiniams, buvo įprasta šaltinius konspektuoti. Tai geras būdas įsigilinti į tekstą, jį geriau suprasti ir, konspektuojant rašyti savais žodžiais. Elektroninius šaltinius lengva kopijuoti, todėl nekyla būtinybė jų konspektuoti, todėl plagijuojama (Ellery, 2008).</p>
<p>Šalies, kultūros</p>	<p>Kalbinės kompetencijos stoka</p> <p>Užsienio studentai rašydami darbus ne savo gimtąją kalba, plagijuoja norėdami pateikti geresnius darbus nei jie juos parašytų patys (Park, 2003; Bretag, 2005; Relph, Randle, 2006).</p> <p>Švietimo ir šalių kultūrų skirtumai</p> <p>Užsienio studentai plagijuoja, nes nesupranta rašymo ir citavimo taisyklių, skirtingas požiūris į tai kas yra tinkama ir priimtina, kitoks gautas pirminis išsilavinimas (Bretag, 2005; Relph, Randle, 2006) .</p> <p>Europos ir Šiaurės Amerikos, rytų ir vakarų šalyse yra skirtingas studentų požiūris. Rytų šalyse dažniausiai sukčiavimas nėra suprantamas kaip blogis ir studentai neišduoda sukčiaujančiųjų (Park, 2003).</p> <p>Atliekant Europos ir kitų šalių studentų plagijavimo priežasčių tyrimus, nustatyta, kad pagrindinės plagijavimo priežastys yra tos pačios – studentai tingi, nemoka rašyti moksliniu stiliumi, nežino kas yra kritinis mąstymas (Razeta ir kt., 2010).</p>

<p>Institucijos</p>	<p>Institucinio valdymo problemos</p> <p>Akademinės integracijos stoka (Bretag, 2005).</p> <p>Prasti akademinės visuomenės pavyzdžiai studentams, kai dėstytojai patys savo paskaitų medžiagoje nepateikia nuorodų į šaltinius ir pan. (Carrol, Appleton, 2001)</p> <p>Nepakanka laiko, per didelis darbo krūvis universitete. Spaudimas dėstytojams ir studentams atlikti daugiau darbų per trumpesnę laiką (Barrett, 2006; Atkinson, Yeoh, 2008; Volkov ir kt., 2011; Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Dėstytojų su studentais bendradarbiavimo ir bendravimo stoka dėl didelių studentų grupių ar kitų priežasčių (Comas, Sureda, 2008; Relph, Randle, 2006).</p> <p>Plagijavimo prevencijos sistemos nebuvimas</p> <p>Neaiškus plagijavimo apibrėžimas (Gibson, 2006).</p> <p>Aiškių taisyklių stoka (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Atgrąsymo trūkumas, jei studentai mano kad plagijavimo nauda yra didesnė nei rizika ir jei jie žino, kad negali būti pagauti ar nebijo būti pagauti (Park, 2003; Relph, Randle, 2006).</p> <p>Studijų bei darbo užduočių rengimo ir atlikimo problemos</p> <p>Neaiškūs dėstytojų lūkesčiai ir darbo vertinimo kriterijai (Volkov ir kt., 2011).</p> <p>Darbo užduotis yra per sunki arba nesuprantama (Barrett, 2006)</p> <p>Prastai parengtos, neaiškios darbo užduotys, kasmet kartojamos tos pačios užduotys, paviršutiniškai ir nepakankamai paaiškintos užduotys studentams (Relph, Randle, 2006; Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Dėstytojai neskaito darbų, netikrina dėl plagijavimo arba ignoruoja plagiatą atvejus (Relph, Randle, 2006; Park, 2003).</p>
<p>Asmeninis</p>	<p>Akademinio ir informacinio raštingumo stoka</p> <p>Supratimo ir žinių bei įgūdžių apie plagijavimą ir akademinį rašymą stoka: studentai nesuvokia skirtumo tarp literatūros analizės ir savarankiško darbo rašymo, nemoka perfrazuoti, nesupranta kaip cituoti ir pateikti nuorodas į naudotus šaltinius, nežino kas yra autorių teisės, plagijavimas ir kt. (Park, 2003; Bretag, 2005; Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Prasta studentų laiko vadyba bei laiko stoka</p> <p>Prastas studentų laiko planavimas dėl tingėjimo ar kitų priežasčių (Comas, Sureda, 2008; Gibson, 2006; Relph, Randle, 2006; Volkov ir kt., 2011; Park, 2003).</p> <p>Studentų noras efektyviai atlikti užduotį. Studentai nori greičiau ir geriau, taupo laiką ir mano, kad bus geresnis pažymys (Park, 2003).</p> <p>Ekonominis kai kurių studentų užimtumas (Comas, Sureda, 2008).</p> <p>Plagijavimo kaip nusikaltimo nesuvokimas</p> <p>Studentai nesuvokia, kad įvairūs sukčiavimo elgesys yra rimtas nusikaltimas (Barrett, 2006).</p>

	<p>Studentai nesupranta plagijavimo kaip akademinio nusižengimo. Jų nuomone, yra didelis skirtumas tarp nusirašinėjimo egzamine ir plagijavimo (Park, 2003).</p> <p>Studentai nežino apie grėšiančias bausmes už plagijavimą (Relph, Randle, 2006).</p> <p>Studentų asmeninės vertybės ir elgesys</p> <p>Studentai negeba prisiimti atsakomybės už savo mokymosi rezultatus, nenori mokytis, stengiasi tik gauti įvertinimą. Kai kurie studentai neigia, kad daro nusižengimą ir perkelia atsakomybę kitiems (Barrett, 2006; Park, 2003).</p> <p>Studentai negali sau leisti negauti įvertinimų ir sužlugdyti studijas, nes moka už studijas arba yra spaudžiami kitų asmenų gauti gerą įvertinimą; bijo, kad nepasiseks; mano, kad nepakankamai gera jų rašto darbų kokybė (Barrett, 2006).</p> <p>Studentų nepaklusimas kaip elgesio būdas arba būdas parodyti nepagarbą ir, kad darbai yra nesvarbūs (Park, 2003).</p> <p>Konkurencija tarp studentų skatina siekti geriausių rezultatų (Comas, Sureda, 2008).</p>
--	--

Analizuodami plagijavimo priežastis, mokslininkai (Park, 2003; Hurlbert ir kt., 2003) nustatė keletą veiksnių, kai vieni studentai plagijuoja daugiau nei kiti:

- vyrai plagijuoja dažniau nei moterys,
- jauni ir nesubrendę dažniau nei vyresni ir subrendę asmenys,
- blogiau besimokantys dažniau nei gerai besimokantys,
- dažniau plagijuoja studentai, kurie yra aktyvesni socialiai, turintys kelias veiklas ir pan.
- dažniau plagijuoja savimi nepasitikintys studentai, ieškantys pritarimo ar agresyvūs, nepritamantys prie socialinės aplinkos,
- studentai plagijuoja dažniau, jei dalykas atrodo neįdomus, nenaudingas ar dėstytojas atrodo per daug liberalus,
- studentai plagijuoja dažniau jei nebijo būti sugauti ir nubausti.

Dėstytojai turi prisiminti, kad dėsto tokioms kartoms, kurios dažniausiai pirmosios iš šeimų mokosi universitete, video klipų kartoms, kurios studijuodamos dirba, užaugo su technologijomis besikeičiant autorių teisių supratimui visuomenėje. Siekiant pokyčių, reikia permąstyti dėstytojų, bibliotekininkų ir administracijos vaidmenis bei veiklas.

3. Plagijavimo prevencijos sistema

Atsižvelgiant į nustatytas plagijavimo priežasčių sritis, institucijose turėtų būti vykdoma plagijavimo prevencijos politika, sukuriant ir įgyvendinant plagijavimo prevencijos sistemą. Daugelis mokslininkų teigia, kad plagijavimo masto aukštosiose mokyklose neįmanoma sumažinti, taikant pavienes ar atskiras plagijavimo prevencijos priemones, ženklus kokybinis pokytis galimas keičiant institucijų kultūrą, suvokimą apie plagijavimą ir taikant visaapimančias prevencijos priemones. Mokslininkai akcentuoja holistinį požiūrį į plagijavimo prevenciją (East, 2009; Bretag, 2005; Carrol, Appleton, 2001; Joyce, 2008 ir kt.).

S. Atkinson ir D. Yeoh (2008) teigia, kad plagijavimo prevencijos sistemai svarbūs trys elementai: mokymas ir prevencija, plagiato aptikimo priemonių taikymas ir bausmės už plagijavimą. Kiti mokslininkai pateikia daugiau tokios sistemos veiksnių: turi būti aiškios ir atviros procedūros universitete, studentų mokymas kaip naudotis informacijos šaltiniais ir juos cituoti, sąlygų plagijavimui pašalinimas ir plagijavimo patikra (Barrett, 2006). J. W. Gibson (2006) pateikia atitinkamas plagijavimo prevencijos priemones, kurios turi būti vykdomos institucijoje:

- kova su nežinojimu (fakulteto nariai turi padėti studentams pasirinkti tinkamus šaltinius),
- atsakomybės pasidalijimas (fakultete turi būti numatyta procedūra, kad studentai pateiktų darbus dalimis, o dėstytojai turėtų kaskart tikrinti ir teikti jiems pastabas),
- pirktų darbų prevencija (pirmiausiai, visi dėstytojai turėtų žinoti, kiek studentai turi galimybių nusipirkti darbus ir duoti studentams aktualias, nepopuliarias temas bei prašyti parodyti analizuotus šaltinius),
- akademinės aplinkos ir kultūros pokyčiai (reikėtų nustatyti, priimti ir laikytis standartų, kalbėti su studentais apie akademinį vientisumą),
- sąlygų, kurios padaro plagijavimą sunkesnę, sukūrimas (pavyzdžiui, naudoti plagijavimo patikros priemones (PPP)).

D. Joyce (2008), atlikusi Australijos mokslininkų darbų plagiato tema analizę, nustatė, kad 78 darbuose dažniausiai analizuojamos tokios plagiato prevencijos sritys:

- tinkamas užduočių modeliavimas, kurias atliekant nebūtų galima plagijuoti;
- tarpkultūrinių skirtumų mažinimas, nes užsienio studentams reikalinga didesnė pagalba suvokiant akademinį kontekstą;
- plagiato aptikimas, patikros programų taikymo sąlygos ir galimybės;
- drausmė ir įvairios bausmės už plagijavimą;

- studentų ir institucijos personalo mokymas bei pagalba;
- tinkamos akademinės visuomenės kultūros ugdymas;
- institucinės politikos ir procedūrų sukūrimas ir vykdymas.

J. Carrol ir J. Appleton (2001) teigia, kad norint tinkamų rezultatų, reikalinga institucinė atsakomybė ir plagijavimo prevencijos priemonių visuma. Autoriai priemones sugrupavo į šias pagrindines grupes:

- Priemonės, pašalinančios plagijavimo galimybes (šios priemonės skirtos kūrybiškam studijų užduočių parengimui ir vertinimui);
- Studentų informavimas apie institucijos politiką ir procedūras plagijavimo klausimais;
- Studentų mokymas kas yra plagijavimas ir kaip jo išvengti;
- Nepakančios plagijavimui kultūros sukūrimas;
- Teisėtas ir tinkamas kompiuterinių PPP naudojimas;
- Studentų vertinimo ir drausminių procesų aiškus atskyrimas;
- Aiškios, teisingos ir nuoseklios drausminės procedūros;
- Bendra visų darbuotojų atsakomybė už plagiato prevencijos politikos ir procedūrų vykdymą.

M. Devlin (2002) taip pat rekomenduoja holistinį plagijavimo prevencijos požiūrį ir siūlo 36 plagiato mažinimo strategijas, kurios suskirstytos į tris pagrindines dalis:

- Savo lūkesčius padarykite aiškius studentams;
- Kurkite užduotis, sudarydami kuo mažiau galimybių plagijavimui;
- Akivaizdžiai stebėkite, tikrinkite ir reaguokite į plagijavimo atvejus.

Pirmosios šešios konkrečios strategijos yra skirtos studentų mokymui apie autorių teises ir kaip išvengti plagiato, dar 14 strategijų – tinkamam užduočių studentams parengimui, kitos 6 – plagiato prevencijai, prašant studentų pateikti informaciją apie šaltinius ir pačius šaltinius, dar keletas skirta tinkamam grupiniam darbui organizuoti, po tris – studentų supažindinimui su plagijavimo patikros priemonėmis ir jų naudojimu, o paskutinė strategija teigia, kad į akivaizdžius plagijavimo atvejus reikėtų reaguoti nedelsiant.

J. East (2009) teigia, kad reikėtų analizuoti visą akademinę kultūrą, kai dauguma mokslininkų analizuoja plagijavimą tik iš studentų pozicijų. Plagijavimas menkina akademinį vientisumą (*academic integrity*), nes jis yra grįstas akademinė pagarba. Jos nuomone universitetuose egzistuoja ženkli problema dėl akademinio vientisumo. Pasitaiko, kad aukštesnių kursų studentai dažniau plagijuoja ir nusižengia negu pirmųjų kursų studentai. Tai rodo, kad pirmakursiai dažniau plagijuoja dėl nežinojimo, o vyresniųjų kursų studentai – nes prisitaiko prie vyraujančios akademinės kultūros. D. Joyce (2008) nustatė, kad Australijos mokslininkams

akademinio vientisumo problema taip pat gana svarbi, nes dešimtyje darbų analizuota vien tik ši tema. Tokia mokslinių tyrimų gausa plagiato ir akademinio vientisumo srityje, parodo Australijos akademinė institucijų pažangą plagiato prevencijos srityje ir galimybę taikyti savo institucijoms gerą patirtį. Nors, kalbėdami apie akademinį vientisumą, Australijos mokslininkai gerosios patirties pavyzdžius teikia iš Jungtinių Amerikos valstijų, kur daugiau nei 400 šios šalies kolegijų ir universitetų konsorciumas įkūrė Akademinio vientisumo centrą (*Center for Academic Integrity*). Šio centro užduotis mokyti penkių fundamentaliųjų vertybių: sąžiningumo, pasitikėjimo, teisingumo, pagarbos ir atsakomybės. Australijos mokslininkai teigia, kad reikėtų priimti Australijos universitetų akademinės pagarbos kodeksą.

Akademinio vientisumo skatinimas turėtų būti akademinės visuomenės pagrindas ar pamatas ant kurio būtų statomi studijų proceso ir mokslinės veiklos rūmai. Socialinė aplinka ir turima studentų bei institucijų personalo moralė daro didelę įtaką plagijavimo plitimui, tačiau tai neturėtų būti priežastis atsisakyti plagijavimo prevencijos – tai turėtų būti pretekstu skleisti tinkamas vertybes ir suburti etišką akademinę visuomenę.

Kitos plagijavimo prevencijos priemonės turėtų padėti pasiekti šį tikslą ir jokių būdu, nereikėtų susikoncentruoti tik vieną ar kelias prevencijos priemones. Kaip rašo R. Comas ir R. Sureda (2008): „aukštosios mokyklos turi atlikti teisėjo, policininko ir švietėjo vaidmenį. Daugelis susižavėjo kompiuterinių PPP diegimu ir mano, jog tai yra geras problemos sprendimas. Keista, kad vienu technologijų pagalba bandoma gelbėtis nuo kitų technologijų. Manymas, kad programinė įranga apsaugos autorių teises rašto ir mokslo darbų gaminimo fabrike, yra šiek tiek klaidinantis, nes tai yra tik dar vienas verslas“. Autoriai neprieštarauja, kad priežiūra yra reikalinga, tačiau mano, kad „kompiuterinės PPP yra trumpalaikis efektas, siekiant ilgalaikio švietėjo vaidmens tikslo“, plagijavimo prevencijai geriausios būtų švietėjiškos priemonės. Studentų turi būti prašoma rašyti originalius ir savarankiškus darbus, įtraukiant paieškos ir problemų sprendimo bei kritinės analizės metodus. Be to, turi būti stiprinami studentų rašymo gebėjimai ir įgūdžiai.

Apibendrinant minėtų mokslininkų tyrimų rezultatus ir antrame skyriuje pateiktas plagijavimo priežastis, galima išskirti tokias pagrindines plagijavimo prevencijos priemonių grupes:

- **Nacionalinė plagijavimo prevencijos politika** (etiškos visuomenės kultūros skatinimas, visuomenės informavimas ir švietimas, oficialios švietimo sistemos tobulinimas, akademinės etikos nuostatų formavimas, formalių dokumentų, institutų ir procedūrų įgalinimas) ;

- **Institucinė plagijavimo prevencijos politika ir procedūros** (akademinio vientisumo skatinimas, oficialių dokumentų, atsakingų centrų ir procedūrų įgalinimas, atsakomybės pasidalijimas, studijų proceso tobulinimas);
- **Plagijavimo prevencijos priemonės studijų procese** (studentų ir personalo informavimas bei mokymas, tinkamas užduočių studentams rengimas ir teikimas);
- **Plagiato patikros priemonių naudojimas** (tinkamas ir teisėtas kompiuterinių plagijavimo patikros priemonių diegimas ir naudojimas).

Įgyvendinant plagijavimo prevencijos sistemas institucijose, itin svarbu ne tik pasirinkti prevencijos priemonių rinkinį, bet ir nustatyti tinkamą institucinę atsakomybę įvairiuose lygmenyse dėl šių priemonių įgyvendinimo. J. Carrol ir J. Appleton (2001) siūlo, inicijuojant ir vykdant plagijavimo prevencijos priemones, atsižvelgti į keletą svarbių aspektų ir institucijose turi būti:

- aiškūs įsipareigojimai aukščiausiuose universitetų lygmenyse;
- aiškiai apibrėžtos pareigos ir atsakomybė;
- aiški ir tinkama reglamentavimo ir sprendimų priėmimo sistema;
- galimybė gauti specialistų paramą ir pagalbą;
- vykdomi šios srities praktinės veiklos apimčių matavimai;
- tvarkaraščiai neperkrauti ir užduotys realiai įgyvendinamos;
- vykdoma šios srities progreso patikra.

Naudojantis įvairių mokslinių tyrimų rezultatais, šio skyriaus poskyriuose analizuojami plagijavimo prevencijos būdai pagal išskirtas prevencijos priemonių grupes. Kadangi didžiausias mokslininkų dėmesys moksliniuose tyrimuose teikiamas prevencijos priemonėms instituciniame lygmenyje, itin daug darbų publikuota studentų mokymo problemoms spręsti, todėl šios sritys analizuojamos išsamiau. Nacionalinė plagijavimo prevencijos politika aptariama pirmame poskyryje siejant su institucine politika. Trečiame poskyryje apibendrinamos plagijavimo patikros priemonių tinkamo naudojimo sąlygos, neanalizuojant konkrečių kompiuterinių programų galimybių, nes pastarosios yra kito tyrimo objektas.

3.1. Aukštojo mokslo ir aukštųjų mokyklų plagijavimo prevencijos politika ir procedūros

Plagijavimas yra problema, reikalaujanti visaapimančių nacionalinių ir institucinių sprendimų. Šiame poskyryje pateikiami gerosios patirties pavyzdžiai iš šalių, kuriose jau daugiau dešimtmetį stengiamasi išspręsti plagijavimo problemas. Gerosios praktikos pavyzdžiai galėtų padėti institucionalizuoti plagijavimo prevencijos strategijos priemones praktikoje Lietuvoje ar kitose suinteresuotose šalyse.

Jungtinėje Karalystėje iki 2000 m. aukštojo mokslo institucijos nebuvo parengusios oficialaus plagijavimo apibrėžimo, neturėjo priimtų prevencijos procedūrų ir nežinojo, ko reikėtų mokyti studentus ir personalą. Po 2000 m. padaugėjo literatūros, kurioje analizuojamos plagijavimo problemos ir jos sprendimo atvejų analizė. 2000-2002 m. apie plagijavimą padaugėjo straipsnių šios šalies žiniasklaidoje ir viešai nuskambėjusių plagiato skandalų. Aukštosios mokyklos pradėjo domėtis, kaip galėtų spręsti plagijavimo problemas su mažiausiomis sąnaudomis ir pirmiausia pradėjo taikyti PPP. Jungtinės Karalystės mokslininkai siūlė holistinį sprendimo būdą (Carroll, Appleton, 2001) ir jau 2004 m. Jungtinės Karalystės Plagijavimo konsultavimo tarnyba (*Plagiarism Advisory Service*) paskelbė atlikto audito ataskaitą, kurioje pasiūlė visoms šalies institucijoms siekti holistinio požiūrio į plagijavimo problemos sprendimą. Vadovaujantis šiuo požiūriu, reikėtų kad institucijose:

- studentai turėtų atitinkamą informaciją ir įgūdžius mokslinio / akademinio požiūrio į mokymąsi kontekste;
- ugdyti personalo atitinkamą požiūrį į įgūdžių formavimą ir užduočių rengimą – įgūdžiai turi būti įgyti, o užduotys neskatinant plagijavimo, ir visa tai būtų skatinama institucijos administracijos;
- atsižvelgti, kad įstoję į aukštąsias mokyklas studentai nėra tinkamai pasirengę ir negeba taikyti priimtų institucinių reglamentų ir procedūrų studijose, ir užtikrinti, kad jie greitai suprastų Vakarų šalių universitetuose galiojančius akademinės etikos kodeksus (nors tai gali būti diskutuotina tarp tam tikrų disciplinų arba filosofinių pozicijų) bei galėtų taikyti praktiškai savo studijose. Kodeksai turėtų ne tik suteikti galimybę bausti, bet ir išvengti plagijavimo.

Skirtinguose Jungtinės Karalystės universitetuose holistinis plagijavimo prevencijos požiūris įgyvendinamas skirtingais būdais. Oxford Brookes universitete instituciniai pokyčiai pradėti nustačius netenkinamą situaciją. Apie 1999 m. universiteto kancleris išreiškė susirūpinimą dėl plagijavimo atvejų universitete ir delegavo sprendimus dėl plagijavimo problemų individualiems mokslininkams. Toks sprendimas nepasiteisino, nes skirtingi dėstytojai

galėjo taikyti skirtingą požiūrį į plagijavimo atvejus ir skirti nevienodas bausmes studentams už tą patį akademinį nusižengimą. Tai neatitiko studijų kokybės užtikrinimo reikalavimų bei visuotinio teisingumo sampratos. Be to, tai neatitiko Jungtinės Karalystės institucijų įsipareigojimų žmogaus teisių aktams, kurie gina studentų teises. Apie 2000 m. universitete pradėtos diskusijos ir plagijavimo prevencijos politikos peržiūra, atkreiptas ypatingas dėmesys studentų plagijavimo atvejų nustatymo ir bausmių procedūroms. Šios procedūros buvo pakeistos, įsigaliojo vienoda tvarka visame universitete, taip pat buvo įkurtos universitete akademinio elgesio specialistų pareigybės. Universitete buvo sudarytos sąlygos metinėms apžvalgoms, diskusijoms, patirties sklaidai ir priemonėms situacijos gerinimui šioje srityje parinkti. Šiame universitete bausmės už plagijavimą skiriamos atsižvelgiant į keturis veiksnius:

- plagijavimo apimtis (svarbu atsižvelgti į tai, kiek darbo pateikta ne paties studento, kur darbe aptinkamas plagiatas – prieduose ar tekste, metodų aprašymuose ar išvadose);
- studentų lygis (skirtingos bausmės turėtų būti pirmųjų metų ir vyresniųjų metų studentams);
- žinios apie taisykles ir nuostatas universitete (reikėtų įvertinti, ar tai pirmasis akademinis nusižengimas, ar studentas lankė akademinio rašymo kursą, ar tai prastas šaltinių citavimas, ar ketinimas apgauti, ar studentai (ypač užsienio šalių) seniai studijuoja universitete);
- studijų dalykų specifika (studentų darbų rašymo taisyklės šiek tiek gali skirtis tarp įvairių studijų dalykų).

Šiame universitete buvo sėkmingai pakeistos procedūros ir akademinės etikos centras, prižiūrintis šias procedūras, po penkerių metų nuo įkūrimo tapo akademinė norma institucijoje. Tačiau šioje institucijoje didelis dėmesys kreipiamas į plagijavimo nustatymo ir bausmių procedūras, nėra kitų visuminio plagijavimo prevencijos požiūrio veiksnių.

Jungtinės Karalystės Sheffield Hallam universitete taip pat apie 2000 m. kancleris inicijavo institucinį tyrimą dėl plagijavimo problemų. Tyrimas buvo parengtas, remiantis holistiniu požiūriu, kuriuo buvo tiriama: plagiato apibrėžimo suvokimas, plagijavimo priežastys ir pasekmės, prevencija, aptikimas ir bausmės. Tyrimo rezultatai atskleidė būtinybę tobulinti studentų supratimą apie plagijavimą ir ugdyti gebėjimus išvengti plagiato, t. y. tinkamai rašyti rašto darbus; aiškiai, nuosekliai taikyti patvirtintas procedūras; mokyti personalą, siekiant pagerinti vertinimą ir sumažinti galimybę studentams plagijuoti bei neskatinti nepriimtino elgesio. Pirmiausiai, universitete buvo peržiūrėtos procedūros dėl studentų akademinio nusižengimų. Vėliau buvo įkurtas akademinės etikos komitetas, kuris tiria rimtesnius nusižengimus ir skiria bausmes, analizuoja plagijavimo atvejus ir procedūras, kad studentai būtų gerai informuoti ir jų atsinešti į universitetą netinkami įgūdžiai būtų ištaisyti, kad dėstytojais

negalėtų taikyti savų nuobaudų studentams. Visame universitete buvo organizuoti mokymai, seminarai ir diskusijos, platinamos instrukcijos, kad studentai ir dėstytojai suprastų plagijavimo prevencijos esmę ir svarbą (Macdonald, Carroll, 2006).

Prancūzijos Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines universiteto atlikta atvejo analizė (Annane, Annane, 2012) rodo, kad universitetams itin naudinga, jeigu esti nacionaliniu mastu priimtų plagijavimo prevencijos dokumentų. 2009 m. minėtame universitete pradėta taikyti Prancūzijos universitetų priimta antiplagijavimo chartija, kurioje išdėstyti kiekvienam studentui skirti šeši principai. Šioje chartijoje studentas įsipareigoja, kad:

- nekopijuos knygų ir kitų šaltinių dalių, bet naudos iš jų nedideles dalis kaip citatas, nurodant šaltinį;
- neilustruos savo darbų paveikslais ir grafikais, nenurodant jų kilmės;
- nepateiks kitų autorių idėjų, nenurodant jų autorystės;
- nepateiks išverstų kitų autorių tekstų, nenurodant jų autorystės;
- nenaudos kitų asmenų darbų net turint tų asmenų sutikimą ar jiems pritariant dėl bendraautorystės, jei bendraautorystė nenurodyta dokumente;
- nesisavins viso ar dalies kito asmens darbo.

Taip pat dokumente nurodoma, kaip studentai privalo teisingai pateikti nuorodas į šaltinius ir naudotos literatūros sąrašus. Minėtame universitete atliekant tyrimą, nustatytos plagijavimo priežastys (akademinės kultūros, žinių, studijų organizavimo kokybės ir tinkamo elgesio plagijavimo atvejais stoka) ir naudotos institucinės procedūros. 2010-2011 m. universitete buvo 6 bylos dėl plagijavimo ir skirtos bausmės (vienas studentas pašalintas iš universiteto, vienam sustabdytos studijos 6 mėnesiams, kitiems sustabdytos studijos trims mėnesiams). Nustatyta, kad universitete bausmės skiriamos retai ir toliau siekiama plagijavimo problemas spręsti ne bausmių, o prevencijos principu. Šiame universitete taikomos plagijavimo prevencijos priemonės: informacinio raštingumo mokymas (ypač pirmaisiais studijų metais); informavimas ir sistemingas mokymas apie plagijavimą, procedūras, bausmes ir kt.; plagiato patikros priemonių naudojimas; viešinamos skirtos bausmės už plagijavimą.

Australijoje 2001-2002 m. projekto metu šalies universitetuose buvo atliekamas plagijavimo vadybos analizės tyrimas (Devlin, 2006) ir pateiktos bendros, visiems universitetams tinkančios rekomendacijos. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad Australijos universitetai paprastai plagijavimą traktuoja kaip akademinį nusižengimą ir linkę sutelkti dėmesį į procedūras, kuriomis gali būti aptinkamas plagiatas ir už jį skiriamos bausmės. Apskritai, aptikta mažai universitetų politikos nuostatų, susijusių su plagijavimo problemų sprendimu. Projekto metu universitetams suteikta galimybė įsigilinti į plagijavimo problemų sprendimą

holistiniu požiūriu. Atskiri universitetai ėmėsi taikyti naują plagijavimo prevencijos politiką ir inicijuoti universitetuose veiklas, susijusias su šios politikos vykdymu. Australijos universitetams rekomenduota keturių dalių plagijavimo mažinimo strategija. Universitetuose reikėtų:

- skatinti bendradarbiavimo pastangas kiekviename universiteto lygmenyje ir derinti politines institucijos nuostatas plagijavimo prevencijos klausimais su institucinėmis procedūromis fakultetuose bei jų padaliniuose, ir individualių darbuotojų praktinėmis veiklomis;
- kruopščiai ugdyti studentus autorių teisių, tinkamo šaltinių vartojimo ir visų intelektinės nuosavybės formų srityse;
- skatinti dėstytojų kūrybiškesnį požiūrį į užduočių rengimą, kad studentai negalėtų pateikti nuplagijuotos informacijos, tačiau nemažinant studijų kokybės ir užduočių vertinimo reikalavimų;
- įdiegti aiškias sukčiavimo nustatymo, bausmių ir ugdymo priemonių skyrimo procedūras.

Projekto metu universitetams taip pat buvo pateiktos plagijavimo prevencijos rekomendacijos:

- Institucijose turi būti priimtas holistinis požiūris (politika, studentų mokymas, dėstytojų naudojamos prevencinės priemonės, procesų nuoseklumas ir bausmės);
- Institucijos politika turi būti visuotinai priimtina ir suderinta institucijos akademinėje bendruomenėje;
- Studentams turi būti dalinama spausdinta mokomoji medžiaga, t. y. instrukcijos apie plagijavimą. Dėstytojai gali turėti prieigą prie jų el. kopijų;
- Institucijose turi būti parengtas informacinis lankstinukas su aiškiu, detaliu plagijavimo apibrėžimu ir pasekmėmis už plagijavimą, kurį būtų galima dalinti dėstytojams ir studentams;
- Institucijose turi būti inicijuota užduočių peržiūra ir jų tobulinimas;
- Institucijose turi būti parengta pereinamojo laikotarpio programa dėstytojams, kad jie įgytų reikalingų žinių ir gebėjimų vykdyti universitete plagijavimo prevencijos politiką;
- Institucijose turi būti aktyviai naudojamosi studentų akademinio raštingumo centrų paslaugomis;
- Institucijose turi būti įkurtas plagijavimo atvejų registravimo centras, siekiant vykdyti plagijavimo patikrą ir nustatyti plagijavimo prevencijos priemonių tobulinimą.

Šios projekto rekomendacijos 2004 m. buvo pradėtos taikyti Swinburno universitete. Pirmiausiai universitete buvo diskutuotas ir patvirtintas naujas, aiškesnis plagijavimo apibrėžimas. Taip pat buvo sukurta svetainė, kurioje pateikiama:

- plagiato apibrėžimas;
- anketa studentams, norint išsiaiškinti jų žinias apie plagijavimą ir kaip jo išvengti, apie gebėjimą planuoti laiką ir kt.;
- dažniausiai užduodami klausimai ir jų atsakymai;
- nuorodos į universiteto parengtus dokumentus, kitos naudingos nuorodos;
- anketa dėstytojams apie sprendimus, mažinančius plagijavimo galimybes;
- kiti susiję dokumentai bei medžiaga.

Universiteto personalui buvo organizuojami mokymai bei seminarai plagijavimo politikos klausimais. Taip pat buvo inicijuoti ir oficialiai patvirtinti institucinių procedūrų pokyčiai, norint pakeisti neoficialų dėstytojų elgesį į reglamentuotą veiklą dėl įtariamų plagijavimo atvejų, kad nebūtų pažeistos studentų teisės. Diegiant institucinius pokyčius pastebėta, kad vykdant plagijavimo prevencijos politiką ir įgyvendinant procedūras gali atsirasti klaidų ir neatitikimų, kai:

- dėstytojai gali bijoti pranešti apie plagijavimo atvejus, nes tai gali pakenkti jų bendradarbiavimo santykiams su studentais;
- dėstytojų elgesys gali tapti autoritarinis, norint iki minimumo sumažinti plagijavimą;
- dėstytojai gali neišdrįsti „išsišokti“ ir pranešti apie plagijavimo atvejus, jeigu vyraujančioje institucijos kultūroje priimtina tokiais atvejais „užmerkti akis“;
- dėstytojai gali nenorėti tvarkyti įtاريو plagijavimo bylų dėl laiko stokos ar dėl to, kad studentų konsultavimas gali būti papildomas krūvis;
- dėstytojai gali būti įsitikinę, kad atsakingi asmenys universitete gali nekreipti dėmesio į įtariamus plagijavimo atvejus ir pastangos, išekvotos iškeliant bylą, gali būti bevaisės;
- institucijos administracija gali reikšti susirūpinimą, kad daug nustatytų plagijavimo atvejų gali pakenkti tarptautinei fakulteto ar universiteto reputacijai.

Tokie dėstytojų ir institucijos administracijos nuogastavimai dėl plagijavimo atvejų paviešinimo rodo vyraujančią neadekvačią akademinę kultūrą. Pavyzdžiui, A. Relph ir K. Randle (2006) rašo, kad apie 20 proc. dėstytojų ignoruoja aptiktus plagijavimo atvejus, nes procedūros, susijusios su šių atvejų deklaravimu ir problemų sprendimu, sukelia stresą ir diskomfortą. J. Carrol ir J. Appleton (2001) nepakančios plagijavimui kultūros sukūrimą pateikia kaip vieną svarbiausių plagijavimo prevencijos holistinio požiūrio principų. Anot autorių:

- Reikėtų sukurti studentus įtraukiančią ir sudominančią kultūrą: dėstytojai turėtų teikti įdomias užduotis ir būti atviri studentų nuomonei bei idėjoms, paaiškinti studentams

apie sukčiavimą, nes studentai sukčiauja mažiau jei jie gerbia dėstytojus ir domisi tuo ką studijuoja – labai svarbus akademinis vientisumas;

- Akademinė kultūra institucijoje turi būti kaip gerosios praktikos pavyzdys studentams. Dėstytojai turi taikyti sau ir studentams tokius pat reikalavimus;
- Reikėtų naudoti saugią rašto darbų pateikimo, grąžinimo ir vertinimo sistemą, kad studentai negalėtų pasiimti kitų studentų darbų, kad darbai nepasimestų ir kiekvienas studentas galėtų gauti dėstytojo pastabas, žinotų savo darbo privalumus ir trūkumus.

Akademinio vientisumo skatinimas itin aktualus plagiato prevencijai, todėl buvo pasirinktas kaip pagrindinis kito Australijoje vykdyto prokejo tikslas. 42 institucijoje atliktas auditas parodė, kad kiekviena institucija pripažįsta poreikį perteikti studentams akademinio vientisumo nuostatas, ir taip pat padaryti plagiato aptikimo ir kitas procedūras efektyvesnes ir aiškesnes (Martin, Haeringen, 2011). Australijos Grifito universitete (Griffith University), atsižvelgiant į šio audito rezultatus, buvo inicijuota veikla, susijusi su akademinio nusižengimų vadybos tobulinimu ir akademinio vientisumo skatinimu, pirmiausiai diegiant tinkamą institucinę politiką ir skleidžiant gerą patirtį. Šiame universitete instituciniai pokyčiai buvo pradėti pirminiais tyrimais: atlikta išsami plagijavimo priešasčių ir bausmių už akademinis nusižengimus analizė; akademinio personalo ir studentų apklausa; konsultuotasi Jungtinės Karalystės Oxford Brookes ir Lancaster universitetuose, nes jie akademinio vientisumo vadybos srityje minimi kaip geriausi tarptautinės gerosios praktikos pavyzdžiai; parinkti asmenys, galintys dalyvauti akademinio vientisumo rėmimo grupėje (Academic Integrity Reference Group) ir padėti plėtoti akademinio vientisumo nuostatas. Vėliau universitete buvo parengti bei patvirtinti dokumentai, susiję su plagijavimo prevencijos priemonėmis ir bausmėmis, vykdyti studentų ir darbuotojų mokymai. Ypatingas dėmesys šiame universitete buvo kreipiamas dėstytojų mokymui. Universitete buvo parengtas darbuotojų įgūdžių tobulinimo planas, pagal kurį dėstytojai informuojami apie universitete vykdomas veiklas, organizuoti kompiuterinių PPP mokymai, testuojamos plagijavimo patikros procedūros, platinama mokomoji medžiaga, organizuojamos diskusijos ir aptarimai. Taip pat buvo parengtos priemonės dėstytojams (mokymo medžiaga, interaktyvūs kursai, PPP), pateikta informacija interneto svetainėse, atnaujinta programinė įranga (naudojama *Student Academic Integrity Management system from Filemaker Pro to PeopleSoft*). Didelis dėmesys buvo sutelktas ir į plagijavimo prevencijos politikos institucionalizavimą. Visi sprendimai dėl plagijavimo prevencijos priemonių ir jų testavimo buvo grįsti priimtais universiteto sprendžiamosios valdžios nutarimais, buvo patvirtinta akademinio vientisumo vadybininko pareigybė (vėliau pervadinta į studentų akademinio vientisumo koordinatorių), veikė akademinio vientisumo pokyčių vadybos grupė. 2008 m. universitete atlikto Australijos universitetų kokybės agentūros audito metu pripažinta,

kad universitetas atlieka mokslinėje literatūroje ir praktikoje įrodymais pagrįstą tyrimą, pasiūlyta aprašyti patirtį gerosios praktikos duomenų bazėje. Ši veikla buvo vystoma toliau ir 2010 m. Universiteto taryba patvirtino keletą naujų politikos kryptių (*Student Academic Misconduct Policy, Institutional Framework for Promoting Academic Integrity among Students*). Tai sutapo su naujos sistemos (*Student Academic Integrity Management System*) diegimu PeopleSoft programinėje įrangoje, kurią administruoja Studentų akademinio vientisumo koordinatorius. Visa korespondencija, susijusi su plagijavimo atvejais yra saugoma šioje sistemoje, taip pat suteikiama įvairi pagalba dėstytojams. Universitete naudojama centralizuota stebėjimo sistema leidžianti registruoti visus akademinis nusižengimus ir koreguoti priimtus sprendimus dėl bausmių. Pirmiausiai šioje sistemoje nusižengimus ir sprendimus registruoja kurso kuratorius. Jeigu kyla neaiškumų ar akademinis pažeidimas yra didesnis, fakulteto studijų dekanas gali koreguoti ar priimti sprendimą. Centralizuota plagiato atvejų registracijos sistema užtikrina procedūrų skaidrumą ir atsakomybės pasidalijimą, nes studentų akademinio vientisumo koordinatorius gali sekti plagijavimo atvejų registrą ir įspėti fakulteto studijų dekaną apie pasikartojančius studento akademinis pažeidimus. Studentai, padarę akademinis nusižengimų, dažniausiai nukreipiami mokytis informacinio raštingumo, kad išvengtų kitų nusižengimų. Dėl gautų nuobaudų studentai gali teikti apeliacijas, ir kaip rodo praktika, jų universitete kasmet mažėja dėl aiškių procedūrų ir skaidriai priimtų sprendimų.

Jungtinėse Amerikos valstijose taip pat akcentuojama akademinio vientisumo skatinimo reikšmė, siekiant išvengti plagijavimo universitetuose. Šiaurės Karolinoje 1992 m. įkurtas Akademinio vientisumo centras, teikiantis rekomendacijas 200 narių konsorciui. Universitetuose, remiantis centro rekomendacijomis, pirmiausia buvo patvirtinti akademinės etikos kodeksai. Kai kuriuose universitetuose priimta, kad studentai įstoję į universitetą, turi viešai pasirašyti prisiimantys akademinę atsakomybę, kituose – pasirašyti po kiekvienu rašto darbu, kad jis yra parengtas sąžiningai (Ch.Park, 2003). Nors oficialiai parengti dokumentai ir įsipareigojimai yra tik dalis holistinio plagijavimo prevencijos modelio, tačiau keletas paprastų oficialių procedūrų gali turėti didelės reikšmės mažinant plagijavimą. Procedūrų formalizavimas pagerina akademinį vientisumą. Vienas iš tokių procedūrų pavyzdžių, kai studentai po kiekvienu darbu turi pasirašyti deklaraciją, jog darbas yra parengtas paties studento be jokios pagalbos jį rengiant; kad darbe yra nuorodos į visus šaltinius, kurie naudoti darbe cituojant ar perfrazuojant; kad darbe naudojamos kabutės, jei pateikiami daugiau kaip trys žodžiai iš eilės iš kito autoriaus darbo; kad rašto darbas yra parengtas specialiai šiam studijų dalykui. Tokia studento pasirašoma deklaracija yra ne tik atgrasomojo, bet ir informacinio pobūdžio (R. L. Sims, 2002). Taip pat JAV universitetų praktika rodo, kad institucijų, turinčių etikos kodeksą, yra didesnis akademinis sąžiningumas ir studentai geriau laikosi etikos kodekso, kai jie patys dalyvauja jo kūrimo ar

tobulinime. Kai studentai dalyvauja universitetų valdyje, gali teikti pasiūlymus ir patys perduoti informaciją studentams, lengviau plėtojasi akademinis vientisumas (Ch.Park, 2003).

Akademinio vientisumo skatinimo klausimai yra sprendžiami ne tik šalyse, turinčiose didesnę patirtį šioje srityje (Jungtinėse Amerikos valstijose, Jungtinėje Karalystėje, Australijoje). Pakistano aukštojo mokslo komisija (*Higher Education Commission*) pateikė plagijavimo vadybos gaires ir pareikalavo universitetuose ir institutuose parengti ir vykdyti plagijavimo politiką. Pakistano aukštojo mokslo institucijoms ir visam aukštajam mokslui buvo pateiktos tokios rekomendacijos:

- kurkite aplinką, kurioje yra vertinamas akademinis vientisumas;
- kurkite gerai apgalvotas užduotis;
- būkite sąmoningi ir vadovaukitės sąmoninga mokslinių tyrimų etika;
- didinkite informuotumą apie Pakistano, institucijų ir asmenų intelektualinį vientisumą ir reputaciją;
- renkite, publikuokite ir skleiskite apie etiką ir vertybes jūsų universitete;
- apibrėžkite ir diskutuokite kas yra plagiatas;
- įtraukite plagijavimo politikos nuostatas į jūsų studijų programas;
- nustatykite studentų žinias ir gebėjimus naudoti šaltinius, cituoti, perfrazuoti, apibendrinti;
- skatinkite studentus naudoti informacijos tvarkymo įrankius, pvz. Endnote ar Reworks šaltinių citavimui ir literatūros sąrašų sudarymui;
- peržiūrėkite tiriamojo darbo procesą ir konspektavimo būdus;
- stiprinkite akademinio rašymo įgūdžius, įkurkite rašymo centrus;
- reikalaukite studentų planuoti mokslinių tyrimų procesus ir prašyti fakultetų atstovų, bibliotekininkų ir rašymo centrų konsultacijų;
- naudokite Turnitin programą plagijavimo patikrai (Ramzan ir kt., 2011).

Aukštojo mokslo institucijos, nerimaujančios dėl plagijavimo problemų, turėtų pasitikrinti, ar reikėtų atlikti institucinius plagijavimo problemų tyrimus ir inicijuoti atitinkamas veiklas, pagal šiuos kriterijus:

- institucijoje nėra dokumentų, įrodančių, kad studentai privalo žinoti akademinės etikos kodekso nuostatas ir turi įgyti akademinio raštingumo įgūdžių (turi būti konkreti informacija kokiose studijų dalykuose studentai jų gali įgyti);
- institucijoje nėra aiškaus požiūrio, kad studentai turi laikytis priimtų taisyklių ir paisyti akademinio vientisumo; tai turi būti aiškiai apibrėžta ne tik oficialiuose dokumentuose, bet ir leidiniuose studentams;

- nėra įrodymų, kad universitetas propaguoja akademinį vientisumą tarp studentų ir personalo;
- trūksta personalo veiklos, vykdomos plagiato prevencijos plėtros tikslais, užtikrinant, kad visi darbuotojai būtų susipažinę su dabartinėmis procedūromis ir taisyklėmis, kurso ir užduočių rengimo gerosios praktikos pavyzdžiais, požiūrio į aptikimą ir bet kokios teisinės atsakomybės klausimais;
- gaunami įrodymai, kad darbuotojai gali priimti savarankiškus veiksmus, kurie yra nenuoseklūs ar nesąžiningi studentų atžvilgiu;
- neregistruojami plagijavimo atvejai;
- statistika rodo mažą plagijavimo atvejų skaičių (Macdonald, Carroll, 2006).

Apibendrinat institucinę plagijavimo politikos gerosios patirties atvejų analizę, galima konstatuoti, kad:

- visose šalyse ir institucijose rekomenduojama naudoti holistinį plagijavimo prevencijos modelį;
- universitetai ir kitos aukštojo mokslo institucijos plagijavimo prevencijos politikos rengimą inicijuoja dažniau ir lengviau, jei šalyje vykdomi nacionaliniai plagijavimo prevencijos tyrimai ir projektai arba įkurtos atsakingos tarnybos, asociacijos ir pan., kurios formalizuoja plagiato apibrėžtį ar procedūras, skatina akademinį vientisumą, teikia rekomendacijas ar reikalauja taikyti plagijavimo prevencijos priemones;
- universitetuose plagijavimo prevencijos politika ir priemonės turi būti rengiamos ir įgyvendinamos sistemingai, atliekant institucinių pokyčių vadybą;
- plagijavimo prevencijos priemonės ir procedūros turi atitikti teisinius reikalavimus, jos turi būti aiškios, skaidrios ir nuoseklios, nepažeidžiančios studentų teisių;
- kiekviena institucija, gali ir turi vadovautis šalyje parengtomis plagijavimo prevencijos nuostatomis ar priimtais dokumentais, mokslinėje literatūroje publikuotais gerosios patirties pavyzdžiais, tačiau institucijos plagijavimo prevencijos politika turi būti parengta, atsižvelgiant į tos institucijos patirtį, akademinę kultūrą, egzistuojančias procedūras ir studijų proceso ypatumus. Kitokiu atveju, siūlomos politikos nuostatos akademinėi bendruomenei bus nesuprantamos ir procedūros neįgyvendinamos.

Remiantis mokslinės literatūros ir gerosios patirties pavyzdžių analize, galima teigti, kad plagijavimo prevencijos sistema turėtų ar galėtų būti diegiama ir vystoma pagal tokį procesų ciklą:

- institucijos esamos būklės tyrimas (dėstytojų ir studentų apklausa, studijų proceso ir jo rezultatų, atsakomybės, dokumentų ir procedūrų analizė);
- institucijos plagijavimo prevencijos strategijos rengimas (plagijavimo prevencijos politikos dokumentų, plagijavimo prevencijos priemonių, procedūrų ir jų vykdymo plano rengimas), plagiato sąvokos apibrėžimas;
- šios strategijos testavimas praktikoje, diskusijos su akademinė bendruomene, konsultacijos su išoriniais ekspertais;
- institucijos plagijavimo prevencijos politikos institucionalizavimas (plagijavimo prevencijos politikos ir priemonių teisinis reglamentavimas, atsakingų centrų įkūrimas ar pareigybių tvirtinimas, atsakomybės visuose institucijos lygmenyse pasidalijimas);
- akademinės bendruomenės seminarai, konsultavimas, informavimas ir mokymai;
- plagijavimo prevencijos priemonių įgyvendinimas praktikoje, gerosios patirties sklaida;
- institucinis auditas, plagijavimo prevencijos politikos ir priemonių stebėseną bei tobulinimas.

Konkrečios institucijų procedūros (pavyzdžiui, personalo veiksmai plagiato aptikimo atveju) ir joms naudojamos vadybos priemonės (pavyzdžiui, programinė įranga) nustatomos ar pasirenkamos, atsižvelgiant į institucinę politiką, poreikius ir įgyvendinimo galimybes. Kuriant institucijų plagijavimo prevencijos procedūras, pasirenkant prevencijos priemones siūloma vadovautis gerosios praktikos pavyzdžiais ir konsultuotis su ekspertais, turinčiais patirties šioje srityje.

3.2. Plagijavimo prevencijos priemonės studijų procese

Plagiato prevencijos priemonės studijų procese yra vienos iš svarbiausių plagijavimo prevencijos sistemoje, nes užduočių rengimo ir atlikimo problemos bei akademinio ir informacinio raštingumo stoka yra dažnos plagijavimo priežastys aukštosiose mokyklose. Moksliniuose straipsniuose ir gerosios patirties atvejų analizės rezultatuose galima rasti rekomendacijų kaip naudoti ir taikyti tik kai kurias prevencijos priemones studijų procese, pavyzdžiui, studentų mokymo ar užduočių rengimo, informacinio raštingumo bibliotekose ir pan. Vieni autoriai pateikia gana detalias šių priemonių naudojimo rekomendacijas, kiti – abstraktesnes. Norint apibendrinti įvairių šalių gerąją praktiką šioje srityje, atrinktos plagijavimo prevencijos priemonės, susijusios su studijų procesu, ir susistemintos pagal sritis:

- **studentų informavimas ir mokymas,**
- **užduočių rengimas ir pateikimas,**
- **plagiato atpažinimo ir patikros būdai.**

Priemonių aprašymuose pateikiamos išsamios šių priemonių įgyvendinimo rekomendacijos, rastos mokslinėje literatūroje, kad tai būtų galima lengviau taikyti suinteresuotose institucijose. Visos priemonės yra tarpusavyje glaudžiai susijusios ir turėtų būti taikomos kompleksiškai. Šios priemonės turėtų būti taikomos, atsižvelgiant į bendrąją institucijų plagijavimo prevencijos politiką, oficialiai nustatytus plagiato apibrėžimus ir pan., tačiau ir nesant minėtų dalykų, pateiktas rekomendacijas galima taikyti kiekvienoje institucijoje.

3.2.1. Studentų informavimas ir mokymas

Mokslininkai, plagijavimo prevencijai rekomenduodami studentų informavimą ir mokymą, analizuoja jų turinį ir būdus. Jie mano, kad studentus reikėtų informuoti apie institucijos plagijavimo prevencijos politikos nuostatas ir praktikoje taikomas procedūras, bei mokyti kas yra plagijavimas ir kaip rašyti rašto darbus, kad būtų galima jo išvengti. Plagiato prevencijai svarbu, kad studentai žinotų, kas yra autorių teisės ir intelektinė nuosavybė. H. Ouden ir C. Wijk (2011) cituoja griežtą Caroline Eisner pasisakymą, kad „plagiatas yra gero dėstyto nebuvo pasekmė“. Dėl to, universitetuose stengiamasi pereiti nuo gaudymo-baudimo prie mokymo-prevencijos strategijų. Dėstytojai tiki, kad prevencija yra geriau nei baismės.

Geriausias būdas pasiekti teigiamų plagijavimo prevencijos rezultatų – informuoti ir mokyti studentus nuo pirmojo iki paskutiniojo studijų kurso. Studentai, įstoję į universitetą, nėra susipažinę su akademinės etikos nuostatomis, nežino akademinės elgsenos taisyklių ir rašto darbų rašymo reikalavimų. Kaip teigia H. Ouden ir C. Wijk (2011), ateidami į universitetą

studentai jau turi savo netinkamos patirties, kurios įgauna siūsdami muziką, siūsdami vieni kitiems filmus, mokykloje rašdami, nekreipiant dėmesio į autorių teises ir citavimą. Universitete jie būna suglumę, kodėl negalioja tos pačios taisyklės. Išsamios ir studentams aiškios informavimo priemonės turi padėti studentams integruotis į akademinę visuomenę ir išvengti su plagijavimu susijusių nesusipratimų.

Mokslininkai nurodo, kad pirmame kurse studentams turi būti suteikiama apibendrinta informacija jiems skirtuose leidiniuose ar instrukcijose, paaiškinamos taisyklės, organizuojami praktiniai mokymo kursai, suteikiama galimybė naudotis mokymosi kursais ir šaltiniais internete (Annane, Annane, 2012; Devlin, 2006; Ouden, Wijk, 2011).

Studentų mokymai neturėtų nutrūkti vėlesniuose kursuose. Kitų kursų studentai dažniausiai studijuoja specialius dalykus arba mokomoji medžiaga, susijusi su plagijavimo prevencija, yra integruojama į kitus studijų dalykus. Pavyzdžiui, Olandijoje įstoję į universitetą studentai pirmiausia studijas pradeda praktiniu informacinio raštingumo kursu, kuriame yra mokomi akademinio rašymo, informacijos paieškos, citavimo ir nuorodų sudarymo. Taip pat jie gali naudotis informacinio raštingumo mokymosi medžiaga internete. Vėlesniųjų kursų studentams dėstomi keli studijų dalykai, skirti akademiniam raštingumui ugdyti (Ouden, Wijk 2011).

J. Carrol ir J. Appleton (2001) teigia, kad informuojant ir mokant studentus reikėtų:

- pateikti detalius plagiato ir akademinio nusižengimų apibrėžimus, nes tai labai svarbu aiškinant juos studentams ir priimant sprendimus;
- paaiškinti plagijavimo atvejus, naudojant pavyzdžius ir iliustracijas;
- paaiškinti individualų studento indėlį grupiniuose darbuose;
- itin atkreipti dėmesį, informuojant užsienio šalių studentus, nes jie gali turėti kitokį supratimą dėl skirtingų šalių kultūros. Pvz. Afrikos šalių studentams būdinga religinė kultūra, kalbinė istorija ir literatūros tradicijos, reikalaujančios kruopščiai ir tiksliai atsiminti, o ne perteikti informaciją savais žodžiais;
- mokyti rašymo ir citavimo įgūdžių.

G. J. Christensen (2011) pataria dėstytojams skatinti studentų etinį mąstymą, pabrėžti ir deklaruoti sąžiningumą kaip vertybę savo paskaitose ir studijų dalykuose bei rekomenduoja:

- „mokykite studentus, kokia yra rizika kopijuoti ir įklijuoti informaciją iš interneto;
- mokykite studentus, koks yra skirtumas tarp perfrazavimo ir kopijavimo iš interneto;
- mokykite tikslaus nuorodų pateikimo, ypač elektroninių šaltinių;
- išmokykite studentus pasirinkti interneto šaltinius, nes vieni yra kokybiškesni nei kiti;
- išmokykite studentus, kada reikia dėti kabutes ir kada parašyti nuorodas tekste;
- padėkite studentams suprasti, jog plagijavimas yra sukčiavimo rūšis;

- padėkite studentams suprasti, kad mokslininkai tikisi tinkamai parašytų darbų ir skiria dėmesį jų dokumentavimui“.

Apskritai, visas studentų mokymų turinys apima akademinio rašymo (raštingumo) ir informacinio raštingumo temas, nes pagal plagijavimo priežasčių tyrimų rezultatus (žr. 2 skyrių), studentai dažnai nemoka rašyti moksliniu stiliumi, perfrazuoti, apibendrinti, mąstyti kritiškai ir kūrybiškai, pasirinkti tinkamų informacijos šaltinių ir juos tinkamai naudoti su nuorodomis į šaltinius ar cituoti. Akademinio raštingumo pagrindų studentus dažniausiai universitetuose moko dėstytojai, o informacinio raštingumo – universitetų bibliotekų specialistai, nors šie mokymai gali būti organizuojami įvairiai ir informacinio raštingumo ugdymas gali būti integruojamas į studijų dalykus ar dėstomas kaip specialus kursas studentams.

Akademinis ir informacinis raštingumas ne visur suprantamas vienodai. Akademinis raštingumas (*academic literacy*) dažniausiai suvokiamas kaip akademinio rašymo (*academic writing*) sinonimas, kuris suprantamas kaip tinkamas mokslinio stiliaus naudojimas rašto darbuose. Informacinis raštingumas (*information literacy*) yra suprantamas kaip gebėjimas rasti, įvertinti ir naudoti įvairių rūšių informaciją (Doyle, 1994) ir jau daug dešimtmečių plėtojamas universitetuose, dažniausiai bibliotekų iniciatyva. Kai kurie mokslininkai teigia, kad informacinis raštingumas apima tik šaltinių citavimą ir nuorodų sudarymą, kiti rašo ir apie gebėjimą kūrybingai panaudoti informaciją rašto darbuose ar net apie mokslinių gebėjimų visumą (Glosienė ir kt., 2008), o tai jau apima ir akademinio raštingumo sampratą. Plagijavimo prevencijos atžvilgiu, akademinio ir informacinio raštingumo sąvokos nėra tiek aktualios, kiek aktualus jų gebėjimų ugdymo turinys. Nesvarbu, kokia sąvoka institucijoje bus naudojama, tačiau labai svarbu, kad studentai būtų mokomi visų jiems studijų darbams parašyti reikalingų gebėjimų. Kaip teigia G. Tautkevičienė ir kt. (2010), „informacinio raštingumo ugdymo sistema universitetuose, mokymų turinys, apimtis, formos bei kompetencijos vertinimo sistemos daugumoje pasaulio šalių yra standartizuoti. Standartai nustato studentų informacijos paieškos, atrankos, kritinio vertinimo, valdymo ir naudojimo būtinus gebėjimus. Daugiausia pasiekę šioje srityje yra JAV ir Australijos bibliotekų specialistai, todėl pasinaudodami šių šalių patirtimi buvo sukurti ar pritaikyti informacijos raštingumo standartai ir kitose šalyse“. Mokslinėje literatūroje pastebimas siekis ugdyti informacinio raštingumo sistemiškumą ir tęstinumą, mokymų integracijos su kitais studijų dalykais. Itin aktualus bibliotekininkų, dėstytojų ir administracijos bendradarbiavimas ir partnerystė, ugdant informacinio raštingumo gebėjimus universitetuose.

Apibendrinant JAV ir Australijos informacinio raštingumo standartus, studentai turėtų gebėti:

- nustatyti informacijos poreikį ir apimtį,
- efektyviai rasti reikalingą informaciją,
- kritiškai vertinti informaciją,
- efektyviai valdyti informaciją ir naudoti naujų žinių kūrime,
- naudoti teisėtą prieigą prie informacijos, žinoti teisinius aspektus apie informacijos naudojimą, naudoti informaciją laikantis kultūrinių, etinių, ekonominių, teisinių ir socialinių reikalavimų.

Panašių informacinio raštingumo temų studentai yra mokomi ir kitų šalių universitetuose (Ercegovac, 2005; Tautkevičienė ir kt., 2010; Madray, 2008). Informacinio raštingumo ir plagijavimo prevencijos mokymai yra glaudžiai tarpusavyje susiję. Tik, kiek tenka pastebėti analizuojant mokslinę literatūrą apie plagiato prevenciją ir informacinio raštingumo kursų, plagijavimo prevencijos rekomendacijose siūloma pirmiausia išsiaiškinti kas yra plagiatas, o po to mokoma tinkamų būdų kaip jo išvengti, t. y. kaip tinkamai parašyti darbą atliekant efektyvią tinkamos literatūros paiešką, atranką ir teisingą naudojimą. Informacinio raštingumo kursuose mokymai prasideda nuo informacijos poreikių ir išteklių suvokimo bei paieškos, o informacijos naudojimo (plagijavimo, citavimo ir pan.) klausimai dažniausia yra paskutinėje nedidelėje temoje. Žinoma, tai neturi įtakos, jei studentai tinkamai įsisavina žinias, bet dažniausiai studentai nesupranta, kam reikalinga efektyvi informacijos paieška ir tinkamas informacijos naudojimas, kol nesusiduria su plagijavimo problema. Bibliotekininkai, dėstytojai ar kiti specialistai, rengdami mokymus studentams turėtų apie tai pagalvoti ir dažniau taikyti probleminio mokymo strategiją bei aktyvius, į problemos sprendimą orientuotus, mokymo metodus, kuriuos pabrėžia ir kai kurie mokslininkai. Pavyzdžiui, J. Carrol ir J. Appleton (2001) siūlo naudoti praktinius studentų mokymus klasėse su specialisto pagalba bei diskusijas, kuriose būtų analizuojami praktiniai probleminiai pavyzdžiai. Kiti autoriai pateikia konkrečios pamokos, kurioje naudojami aktyvūs mokymo metodai, planą. Taip pat akcentuojami praktinių problemų sprendimo uždaviniai (pvz., įvardinti penkias plagiato rūšis, nustatyti tekste plagiata, nustatyti plagijavimo atvejus, sudaryti citatas ir nuorodas literatūros sąrašė) (Liles, Rozalski, 2004).

Kai kurie specialistai yra itin kritiški egzistuojantiems informacinio raštingumo kursų ar kitos mokymo medžiagos turiniui ir jos dėstymo metodams (auditoriniai kursai, nuotoliniai kursai internete, instrukcijos, mokomieji filmukai). G. Germek (2012) yra įsitikinęs, kad akademinių bibliotekų plagijavimo prevencijos mokymo kursų trūksta, o esantys yra pasenę ir nenaudingi. Šiuolaikiniai studentai nenori skaityti vadovėlių ir instrukcijų. Mokymo moduluose dažnai aptinkamas tik vienas sakiny, kad akademinis nesąžiningumas yra analizuojamas

studentams skirtuose dokumentuose. Autorius teigia, kad apie 55 proc. JAV universitetų ir kolegijų turi įsigiję PPP, tačiau technologinių plagiato patikros priemonių yra daugiau negu mokymų apie plagijavimą. Bibliotekų tyrimas parodė, kad tik 33 proc. iš jų dėsto apie plagijavimą ir jo prevenciją. Tik 16,5 proc. bibliotekų nurodė, kad jų kursai yra internete arba el. mokymosi aplinkose, apie 23 proc. kuria savo kursus, kiti teikia nuorodas į kitų sukurtus kursus, nes bibliotekininkams trūksta laiko, priemonių ir įgūdžių juos kurti. Sukurti kursai nepasižymi gera kokybe, nes daugelyje iš jų nėra interaktyvių užduočių, testų prieš ir po kurso mokymosi įgūdžiams įvertinti, išmatuojamų mokymosi rezultatų.

Taip pat JAV universitetuose pasigendama bibliotekų ir universiteto administracijos bei fakultetų bendradarbiavimo. Bibliotekos, teikiančios mokymo kursus, dažniausiai referuoja tik pagrindinę teorinę medžiagą apie plagijavimą ir mano, kad praktiniai užsiėmimai ir užduotys galbūt bus pateiktos fakultetuose. Tačiau gali būti, kad bibliotekininkai teikia tokias paslaugas savo kompetencijos ribose – jie kuria kursus internete, bet ne visada gali dėstyti praktinius užsiėmimus visiems studentams. Dabartiniai plagijavimo prevencijos būdai, kuriuos dažniausiai siūlo bibliotekos (PPP naudojimas, kursai, vaizdo medžiaga, paskaitose konstatuojama universitetų politika nesąžiningumo atvejais, bendradarbiavimas su fakultetais) turi trūkumų. Bibliotekininkai negali nurodyti dėstytojams kokiais būdais jie turi dėstyti, o jų pačių ilgos paskaitos studentams dažnai būna nenaudingos. Veiksmingesnės dinamiškos bibliotekos priemonės. Kursai turi būti ne tik nuotoliniai, bet ir interaktyvūs (pvz. su interaktyviais klausimais ir pan.) su išmatuojamais pasiektų gebėjimų rezultatais. Nereikia žavėtis linksmomis ar interaktyviais kursais be išmatuojamų rezultatų – jie nėra efektyvūs. Šiuo metu, atsižvelgiant į neveiksmingus interneto kursus, reikėtų ieškoti kitokių mokymo priemonių ir būdų.

Kito JAV atlikto tyrimo išvadose rašoma, kad bibliotekininkai gali mokyti studentus, o paskutiniu metu aktyviai bendradarbiauja su dėstytojais ir veda kūrybinio rašymo užsiėmimus. Trečdalis tyrime dalyvavusių bibliotekininkų atsakė, kad yra įtraukti į plagijavimo prevencijos politikos kūrimą, ketvirtadalis bendradarbiauja fakultetų lygmenyse, pusė rengia plagijavimo prevencijos seminarus. Dauguma bibliotekininkų atsakė, kad galėtų būti naudingi kovoje su plagijavimu, formuluojant plagijavimo apibrėžtis, rengiant mokymus ir pan., nes turi šioje srityje patirties. Atlikus šį tyrimą, paaiškėjo, kad bibliotekininkai moko, konsultuoja studentus ir teikia kursus internete. Konsultacijos nepopuliarios, nes studentai nežino ko klausti. Formaliuose mokymo kursuose studentai daugiausia yra mokomi nuorodų sudarymo taisyklių ir informacijos tvarkymo įrankių (*EndNote* ir *RefWorks*) naudojimo. Kai kuriuose mokymuose būna naudojami plagijavimo pavyzdžiai, akademinės etikos ir institucinės politikos aptarimas. Bibliotekininkai padeda ne tik studentams, bet ir dėstytojams. Tačiau, kaip ankstesniame tyrime minima, bendradarbiavimas yra sudėtingas, nes fakultetai neprašo bibliotekos pagalbos, dėstytojai nenori,

kad bibliotekininkai tikrintų studentų užduotis ir pan. Bibliotekininkai galėtų būti aktyviau įtraukiami į plagijavimo prevencijos sistemą, prie šios veiklos galėtų prisidėti ir viešosios bibliotekos (Gibson, Fangman, 2011).

J. Carrol ir J. Appleton (2001) pabrėžia privalomųjų mokymų svarbą, nes dažnai studentai nežino informacinio raštingumo gebėjimų reikalingumo ir nelanko pasirenkamų kursų. Kiti autoriai pateikia ne tik tradicinių mokymo būdų pavyzdžių, bet specialių fakultetuose dėstomų akademinio rašymo, informacinio raštingumo ir mokslinio tyrimo dalykų. M. Stover ir K. Kelly (2005) aprašo informacinio raštingumo ir tyrimo metodų 15 kreditų modulį. Pagal Z. Ercegovac (2005) studentus reikėtų mokyti trijų dalykų: informacinio raštingumo, savarankiško mokymosi ir socialinės atsakomybės. Šie dalykai mokomi pagal parengtą trijų dalių, trunkančių po 55 min., mokymosi kursą: įvadinė paskaita, studentų visos dienos vizitas bibliotekoje ir darbo rašymas, naudojant įvairius informacijos šaltinius. Z. Ercegovac pataria panašiu principu mokyti ne tik studentus, bet ir mokinius. E. A. Okoro (2011) perteikia Howard'o universiteto patirtį, kai norint pasiekti teigiamų ugdymo rezultatų, buvo organizuojamos akademinio rašymo savaitės ir asmeninės konsultacijos studentams. J. Xiao, D. Traboulay (2008, 2010) atskleidžia Niujorko miesto universiteto sėkmingo bendradarbiavimo tarp bibliotekos ir fakulteto bei rezultatyvų studentų mokymo atvejį. Bibliotekininkai kartu su dėstytojais paruošė ir dėsto mokymosi kursą, kuris integruotas į magistrantūros baigiamųjų darbų seminarus. Studentai mokomi mokslinių tyrimų gebėjimų ir konsultuojami magistro studijų baigiamojo darbo rašymo metu. Toks holistinis mokymo būdas labai efektyvus, nes studentai, susidūrę su konkrečiomis rašymo ar informacijos paieškos problemomis, aktyviai dalyvauja mokymuose ieškodami problemų sprendimų būdų. Be to, toks mokymas studentams parodo akivaizdžią bibliotekos išteklių naudą ir padidina motyvus jais naudotis. Šiaip studentai nėra linkę naudotis bibliotekos ištekliais, nors apie tai platinama daug informacijos, organizuojami virtualūs kursai ir pan.

Probleminio ir interaktyvaus ugdymo principai buvo pritaikyti Jungtinės Karalystės Derby universiteto plagijavimo prevencijos interaktyviame mokymo kurse PLATO. Mokymosi medžiaga pateikiama įvairiomis formomis, stengiantis perteikti esmę pavyzdžiais ir problemų sprendimų metodu. Kurse gausu vaizdo, garso, animacijos įrašų, užduočių, testų, iliustracijų ir kt. Pavyzdžiui, skyrelyje apie plagiata galima rasti apibūrinimą iš enciklopedijos ir universiteto patvirtintų dokumentų, išgirsti dėstytojų ir studentų interviu, matyti iliustracijose kaip reikia rašyti autoriaus vardą ir pavardę šaltinio apraše ir pan. Visa mokymosi medžiaga parengta principu: „žiūrėk ir mokykis“ arba „matau – darau“ (Szondi, Martindale, 2004).

Tokie studentų mokymai, organizuojami norint išvengti plagijavimo, yra vis dėlto gana tradiciniai ir jų metu ne visada pasiekiami reikalingi ugdymo rezultatai. Šiuo metu pradedamos

kurti inovatyvios priemonės, pritaikytos iš kitų sričių (reklamos, psichologijos ir kt.). Pavyzdžiui, mokslininkai (Compton, Phau, 2008) siūlo plagijavimo prevencijai naudoti užslėptų žinučių perdavimą (*inoculation*). Toks metodas yra naudojamas politikoje, norint rinkėjus įtikinti balsuoti už kokį nors kandidatą ir pan. Perduodamos informacijos potekstėje yra formuojamas jos siuntėjui norimas šios informacijos gavėjo mąstymas ir elgesys. Plagijavimo prevencijos atveju, galima suformuoti studentų tinkamą elgesį. Šio metodo propaguotojai aprašo vieno tyrimo rezultatus kaip konkretų metodo naudojimo pavyzdį. Tyrimo metu dėstytojai parašė apie plagijavimo žalą keturias esė iš žiniasklaidos šaltinių ir mokslinių straipsnių. Dveiose esė buvo užslėpti vieni iš stipriausių žmogaus jausmų – baimė ir kaltė. Trečioje esė plagijavimas aprašytas su humoru, o ketvirtoji parašyta įrodymais grįsta literatūra. Tyrimo metu šias esė skaitė studentai ir buvo analizuojama, kokią jos daro įtaką studentų elgesiui rašant rašto darbus. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad kaltės jausmą sukelianti esė labiausiai įtakoja studentų elgesį plagijavimo atveju ir daro didesnę įtaką nei racionalumu grįsta informacija. Baime grįsta esė taip pat turi didesnę įtaką nei esė, pagrįsta racionalumu. Užslėpta žinia gali būti perduodama įvairiais būdais, nebūtinai rašant esė. Pavyzdžiui, paskaitoje dėstytojas gali pasiūsti studentams kalte grįsta žinią, prisipažindamas kaip jis blogai jaučiasi, kai savo studentų darbuose randa plagiatą. Šio metodo naudojimas reikalauja tam tikro pasirengimo ir žinių. Šiuo metodu studentai nėra tiesiogiai mokomi, kodėl jie neturėtų plagijuoti, bet studentai gauna žinią, kodėl jie neturėtų to daryti. Žinoma, tokie metodai negali pakeisti visų kitų mokymo būdų, tačiau gali būti naudojami kartu su tradiciniais mokymo būdais arba diskusijose su studentais.

Studentų mokymuose plagijavimo prevencijos srityje pastebima tendencija taikyti aktyvius mokymo metodus, pagrįstus problemų sprendimo principais, naudoti daugialypės terpės informaciją, integruoti informacinio raštingumo gebėjimus į studijų modulius, organizuoti privalomuosius mokymosi kursus ar dalykus, bendradarbiauti su bibliotekų specialistais, dėstytojais ir rašymo centrų darbuotojais. Studentų mokymas, informavimas, įtakojimas plagijavimo prevencijos srityje tobulėja, darosi vis aktyvesnis, interaktyvesnis ir inovatyvesnis.

3.2.2. Užduočių rengimas ir pateikimas

Analizuojant plagijavimo problemas universitetuose, dėmesys dažniausiai yra kreipiamas į jau parašytus studentų darbus, jų tikrinimą ir studentų mokymus, kaip tinkamai parašyti rašto darbus. Dažniausiai akcentuojama studentų veikla ir jos rezultatai, tačiau ne mažiau svarbi yra ir dėstytojų veikla. Studijų rašto darbų rengimas prasideda gavus užduotis. Jų parengimo kokybė ir vykdymo priežiūra yra pats svarbiausias pirminis veiksnys plagiato prevencijoje. Kaip teigia G. J. Christensen (2011), „idealiu atveju, studentų rašto darbai turėtų pasižymėti originaliu mąstymu ir turėtų būti parašyti savais žodžiais“. Siekiant tokių rezultatų, pirmiausia reikėtų parengti

užduotis, kurioms atlikti būtų būtinas originalus, kūrybingas mąstymas, kad nebūtų galima nusikopijuoti tekstų iš interneto ir tiesiog įkelti į savo darbą.

Mokslinėje literatūroje pateikiama nemažai pasiūlymų užduotims ir jų atlikimo procesui tobulinti. J. Carrol ir J. Appleton (2001) teikia šias apibendrintas rekomendacijas:

- kasmet keiskite užduotis;
- persvarstykite mokymo rezultatus ir teikite kūrybines bei analitines užduotis, reikalaujančias analizės ir sintezės;
- kurkite individualizuotas užduotis arba naudokite grupinį darbą su galimybe patikrinti problemos sprendimo eigą;
- reikalaukite pateikti užduotis dalimis, kad studentai būtų įpareigoti dirbti visą laiką, o ne paskutinėmis dienomis ir nebūtų paskutinės minutės panikos bei plagijavimo poreikio;
- išplėskite užduočių vertinimo spektrą (pvz. paprašykite studentų pakomentuoti literatūros sąrašą, atrinkti ir pakomentuoti šaltinius labiausiai atitinkančius temą ar pan.).

Mokslinėje literatūroje rasti gerosios praktikos pavyzdžiai ar užduočių rengimo ir teikimo rekomendacijos sugrupuotos pagal sritis (3 lentelė). Šis grupavimas yra sąlyginis, nes užduočių rengimas, teikimas ir atlikimo kontrolė turi būti atliekama sistemingai ir kompleksiskai, tačiau susistemintas rekomendacijas lengviau suvokti, atsirinkti ir taikyti savo institucijoje.

3 lentelė. Užduočių rengimo ir teikimo studijų procese tobulinimo rekomendacijos

<p>Užduočių formavimas ir koordinavimas</p>	<p>Mažinti rašto darbų skaičių</p> <p>Rekomenduojama studijų programos komitetams ar fakultetams:</p> <ul style="list-style-type: none"> • peržiūrėti studijų programas bei dalykus ir mažinti rašto darbų (esė ir pan.) skaičių; • derinti užduočių pateikimo laiką, kad studentams nereikėtų viename semestre rengti daug rašto darbų; • atsižvelgiant į studijų dalyko siekiamus rezultatus, keisti rašto darbus į kitokias užduočių formas, kad būtų mažiau galimybių rasti panašių darbų (Moniz ir kt., 2008; Joyce, 2008; Barrett ir kt., 2006). <p>Mokymosi pasiekimus sieti su užduotimis</p> <p>Persvarstyti mokymo rezultatus ir teikti kūrybines užduotis, reikalaujančias analizės ir sintezės (Carrol, Appleton, 2001; Joyce, 2008)</p> <p>Apibrėžti, kokias žinias ir įgūdžius turi įgyti studentas ir tuomet ruošti užduotis, kurias atlikus būtų įgytos šios žinios ir įgūdžiai (Taylor, 2003).</p> <p>Padėti dėstytojams rengiant užduotis</p> <p>Rekomenduojama studijų programų komitetams, studijų skyriams, fakultetams kartu su dėstytojais peržiūrėti studijų programas, dalykus ir parengti bendrą užduočių rengimo strategiją (Relph, Randle, 2006).</p>
--	---

	<p>Dėstytojams padėti įgyti reikalingų žinių, reikalingų rengti probleminiais klausimais grįstas užduotis ir naudojant kitus aktyvius mokymo metodus; padėti suprasti užsienio studentų mokymosi skirtumus ir ko būtų galima išmokti iš skirtingos patirties; įtraukti specialistus iš kitų sričių ar padalinių (pvz., bibliotekos) rengiant ar aiškinant studentams užduotis (Volkov ir kt., 2011).</p>
<p>Užduočių individualizavimas</p>	<p>Nuolat atnaujinti užduotis</p> <p>Kasmet pateikti studentams naujai parengtas užduotis ar pateikti kitokias rašto darbų temas, kad studentai negalėtų lengvai gauti parengtų atsakymų (Carrol, Appleton, 2001; Barrett ir kt., 2006; Joyce, 2008).</p> <p>Rengti problemines užduotis</p> <p>Užduotis reikia rengti probleminių klausimų sudarymo principu. Studentai neturėtų pateikti tik faktinę informaciją. Jie turėtų rašyti ne kokia nors tema („about“), bet išanalizuoti problemą. Probleminių klausimų sudarymas reikalauja dėstytojų žinių ir laiko. Galima panaudoti Bloom'o taksonomiją ir probleminių klausimų sudarymo metodikas (Taylor, 2003).</p> <p>Reikėtų suformuluoti užduotis taip, kad studentai turėtų ne tik rasti duomenis, bet ir analizuoti, apibendrinti ir paaiškinti (Christensen, 2011).</p> <p>Rašto darbų užduotys turi būti glaudžiai susijusios su studijų dalyko temomis (Deubel, 2005).</p> <p>Rekomenduojamas užduoties pritaikymas konkrečiau dalyko tikslui ir turiniui, esė ir užduočių naudojimas sisteminant teoriją ar pritaikant savo patirtį, užduočių naudojimas praktiniams darbams ir temai išmokti, grupinių darbų rengimas (Barrett ir kt., 2006).</p> <p>Naudoti aktyvius ir inovatyvius mokymosi metodus</p> <p>Rekomenduojama studijų procese daugiau organizuoti praktinių užsiėmimų ir naudoti aktyvius mokymosi metodus (grupinis darbas, diskusijos auditorijoje, atvejo analizė, skaitymo pratimai ir kt.), kurie skatina kūrybinį mąstymą ir savarankišką mokymąsi bei darbų atlikimą (Joyce, 2008; Barrett ir kt., 2006).</p> <p>Jei studentai nemoka rašyti rašto darbų (perfrazuoti, apibendrinti, cituoti ir kt.), reikėtų tai parodyti pavyzdžiais (Taylor, 2003).</p> <p>Būtina į studijas įtraukti interaktyvių ar kitokių aktyvių mokymosi metodų. Pavyzdžiui, galima naudoti wiki užduotims atlikti. Tai naudingas įrankis, norint kad studentai bendradarbiautų ir bendrautų, ypač kai jie negali bendrauti akivaizdžiai. Naujoviškas, interaktyvus grupinis darbas patinka studentams, o tyrimai rodo, kad mokymdamiesi kartu studentai geriau supranta ir įsisavina žinias (Roscoe, 2011).</p> <p>Kurkite užduotis pritaikytas studijų dalykui</p> <p>Atsižvelgiant į rekomendacijas dėl probleminio užduočių pateikimo, kiekvienam studijų dalykui reikėtų parengti individualizuotas užduotis ir pritaikyti konkrečius aktyvaus mokymosi metodus. Gerosios praktikos pavyzdžiuose galima rasti užduotis, skirtas kompiuterijos mokslo studijų programos dalykams (Barrett ir kt., 2006), pirmo kurso informatikos studentams (Culwin, 2006), verslo vadybos programos dalykams (Deubel, 2005) ir kt.</p>

<p>Užduočių aiškumas</p>	<p>Pateikti aiškiai aprašytas užduotis</p> <p>Būtina studentams pateikti aiškiai aprašytas užduotis: kokiam tikslui skirta užduotis, kokius įgūdžius studentai įgyja atlikę užduotį, kokios apimties turi būti užduotis, kokius reikia naudoti literatūros šaltinius ir citavimo stilių, kitus konkrečius nurodymus (Pavyzdžiui, pateikta užduotis parašyti esė, kurią rašydami studentai mokosi cituoti ir sudaryti nuorodas. Užduoties aprašyme nurodyta, kokių rūšių šaltiniai turi būti cituojami, kiek rašto darbe turi būti citatų, nuorodų ir pan. (Deubel, 2005).</p> <p>Paaiškinti užduotis studentams</p> <p>Užduotys turi būti iš anksto aiškiai išdėstytos ir aptartos su studentais. Tai dėstytojo etinė inteligencija (Taylor, 2003).</p> <p>Studentams reikėtų išaiškinti, ko iš jų konkrečiai tikimasi, paaiškinti apie plagijavimą ir kaip jo išvengti, paaiškinti kaip bus tikrinami ir vertinami darbai, pateikti gerus pavyzdžius (Joyce, 2008).</p>
<p>Užduočių atlikimo procesas</p>	<p>Naudokite procesinį mokymą</p> <p>Studijų procese svarbus ne tik parašytų darbų vertinimas, bet ir jų atlikimas. „Procesas yra vertas tiek pat kiek rezultatas“. Dėstytojai turėtų stebėti studentų rašymo procesą, juos konsultuoti ir tikrinti atskiruose rašymo etapuose gautus rezultatus (Taylor, 2003).</p> <p>Rekomenduojama skaldyti dideles užduotis į dalis ir prašyti studentų pateikti ataskaitą už padarytą darbą, reikalauti pateikti užduotis dalimis (Carrol, Appleton, 2001; Joyce, 2008; Deubel, 2005).</p> <p>Tikslinga mokyti studentus perfrazavimo ir anotavimo, kritinio mąstymo ir argumentavimo, nuorodų pateikimo ir citavimo įgūdžių darbų rašymo metu. Galima įtraukti mini atsiskaitymus, kuriuose studentai pademonstruotų šiuos gebėjimus (Barrett ir kt., 2006).</p> <p>Derėtų mokyti studentus darbų rašymo proceso, kad jie gebėtų planuoti ir organizuoti užduočių atlikimą, žinotų darbo rašymo etapus (Loutzenhiser ir kt., 2006).</p> <p>Skatintina mokyti studentus aiškiai mąstyti apie rašto darbo idėjas, struktūrą ir kt. Galima patarti studentams naudoti koncepcijų žemėlapius, idėjų vizualizavimą, kad jie suprastų ryšius ir sąsajas tarp idėjų ir koncepcijų, kad suprastų, ką reikia ir ką jie nori parašyti. Išmokykite studentus dirbti kūrybingai, kad jie suprastų jog nereikia rašyti viso darbo iš karto puikiai, galima rašyti juodrašį ir po to jį redaguoti. Galima panaudoti Word programą, kaip idėjų generatorių (tereikia įsijungti redagavimo režimą), naudoti komentarus savo tekstui ir pan., naudoti CaptureCam ir įrašyti procesą ekrane. CaptureCam gali naudoti ir dėstytojai rašymo procesui vizualizuoti (Taylor, 2003).</p> <p>Procesinis mokymasis padeda išvengti plagijavimo, nes dėmesys yra kreipiamas ne tik į rezultatą, bet ir į procesą:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tyrimas ar rašto darbas gali būti suskirstytas į dalis, kurios turi būti pateikiamos tam tikru laiku ir įvertinamos dėstytojo (pvz. preliminarus literatūros sąrašas, pagrindinės darbo tezės, apibrėžimai, įvadas). Vėliau studentas pateikia dėstytojui juodrašį, kad būtų galima nustatyti studento rašymo stilių, kritinį

	<p>mąstymą ir gebėjimą naudotis literatūra;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Procesu grįstoms užduotims dėstytojai turėtų nustatyti užduoties tikslą; būti nuoseklūs, bet nenuspėjami; saugoti save ir tausoti savo laiką – studentas turi dirbti daugiau su savo užduotimi nei dėstytojas; procesas turi būti nukreiptas į besimokantįjį – studentas yra bendramintis akademinėje bendruomenėje ir turi mokytis valdyti laiką ir daryti užduotis, studentas turi išmokyti pritaikyti šį procesą savo poreikiams ir talentui. Tokios užduotys parengia studentą kitoms užduotims ir profesijai (Hurlbert ir kt., 2003). <p>Skatinant kūrybiškumą ir planavimą, galima naudoti savo sukurtus mokymo metodus. Pavyzdžiui, vienos institucijos studentai turi pateikti rašto darbo rašymo proceso žemėlapi (i-map). Jis panašus į koncepcijų žemėlapi, bet daug platesnis, apimantis ir informacijos radimą, atrinkimą, naudojimą ir darbo parengimą. Studentai patys nusprendžia kaip jis turi atrodyti, svarbu, kad jame būtų visos reikalingos dalys (Walden, Peacock, 2006).</p>
<p>Užduočių vertinimas</p>	<p>Išplėskite užduočių vertinimo spektrą</p> <p>Rekomenduojama prašyti studentų pakomentuoti savo atlikto rašto darbo literatūros sąrašą, atrinkti ir pakomentuoti šaltinius labiausiai atitinkančius temą ar pan., kad studentai suprastų, jog turi patys analizuoti literatūrą, įsigilinti į rašomą temą (Carrol, Appleton, 2001).</p> <p>Dėstytojai, vertindami darbus, turėtų kreipti didesnę dėmesį į naudotus šaltinius (prašyti parodyti šaltinius, parašyti ataskaitą kaip buvo parengtas darbas, kaip šaltiniai buvo rasti ir kaip atrinkti, kodėl kai kurie šaltiniai nebuvo naudojami ir pan.) (Hurlbert ir kt., 2003).</p> <p>Galima studentų parašytus darbus pavišinti universitete (universiteto duomenų bazėse ar pan.), kad juos galėtų matyti ar net vertinti visa akademinė bendruomenė. Toks darbų viešinimas įpareigoja studentus savarankiškai ir atsakingai rašyti darbus, nenaudoti kitų studentų parašytų darbų ir nekopijuoti iš interneto. Vienas dėstytojas gali nepastebėti plagiato, o pateikti plagijuotus darbus visai bendruomenei yra gana rizikinga (Culwin, 2006).</p> <p>Dėstytojai, aptikę įtarimą keliančias darbo dalis, turėtų aptarti jas su studentais, prašyti paaiškinti, kaip buvo gauta informacija ir pan. (Taylor, 2003).</p>

Itin svarbu, kad institucija skatintų probleminį ir procesinį mokymo modelį (Hurlbert ir kt., 2003). Studijų programų komitetai ar fakultetai turėtų inicijuoti studijų dalykuose esančių užduočių peržiūrą ir koordinavimą bei kartu su dėstytojais svarstyti, kaip tinkamai parengti ir pateikti užduotis, padėtų dėstytojams įgyti reikalingų žinių šioje srityje ir kvieštų dalyvauti studijų procese kitų reikalingų sričių specialistus.

Z. Ercegovac (2004) teigia, kad probleminis plagiato prevencijos mokymas turėtų būti visuose švietimo lygiuose, ne tik universitete. Pagrindinėse mokyklose ir gimnazijose turėtų būti sukurta kultūra, grįsta pasitikėjimu ir pagarba. Moksleiviai, atliekant užduotis, turėtų būti

mokomi akademinės etikos, o mokytojai – išmokyti plagiato prevencijos būdų, kad moksleiviai būtų pasirengę studijuoti. Kolegijose ir kitose mokyklose turėtų būti analizuojamos studentų žinios, įgūdžiai, elgesys ir, atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, sukurtos akademinio nesąžiningumo mažinimo strategijos, įtraukiant informacinio raštingumo ugdymą. Mokyklose neturėtų būti pamiršamas probleminis ir įrodymais grįstas (*evidence-based*) mokymas.

Sisteminis akademinės etikos, plagiato prevencijos ir probleminio mokymosi taikymas visuose švietimo lygiuose galėtų ženkliai sumažinti plagijavimo atvejų ir sukurti žiniomis grįstą mokymąsi.

3.2.3. Plagiato atpažinimas ir patikra studijų procese

Pastaraisiais dešimtmečiais universitetuose pasidarė itin populiarios kompiuterinės plagiato patikros sistemos. Tai viena iš plagijavimo prevencijos priemonių, tačiau nereikėtų pamiršti, kad plagiatas studijų darbuose gali būti atpažįstamas nebūtinai naudojant kompiuterinę įrangą, šios priemonės turi savų privalumų, trūkumų ir turėtų būti taikomos pagal patvirtintas procedūras, nepažeidžiant studentų teisių ir pan. Šios plagijavimo atpažinimo priemonių problemos turėtų būti žinomos institucijoms, norinčioms diegti plagiato patikros priemones. Taip pat nereikėtų pamiršti plagiato atpažinimo būdų, kuriuos gali taikyti kiekvienas universiteto dėstytojas, vertindamas studentų darbus.

Procesinio mokymosi metu dėstytojai dažnai tikrina studentų rašto darbus. Skaitydami ir analizuodami studentų darbus, dėstytojai dažniausiai ir be jokių kompiuterinių programų gali atpažinti plagiata ir nuplagijuotas vietas. Iš įvairių mokslinių šaltinių susistemintos rekomendacijos dėstytojams, kaip atpažinti plagiata rašto darbuose, pateiktos 4 lentelėje.

4 lentelė. Plagiato rašto darbuose atpažinimo būdai (parengta pagal Taylor, 2003; Razera ir kt., 2010; Madray, 2008; McLafferty, Foust, 2010; Carrol, Appleton, 2001)

Plagiato atpažinimo būdas	Plagiato atpažinimo būdo aprašymas
Nevienodas darbo rašymo stilius	<ul style="list-style-type: none"> • Įvadas ir išvados labai skiriasi nuo pagrindinio teksto kalba ir stiliumi; • Rašymo stilius skiriasi įvairiose darbo vietose; • Kartais rašoma pirmuoju asmeniu, kartais – trečiuoju asmeniu; • Neįprastas arba pernelyg sudėtingas stilius studentui; • Darbo lygis per aukštas, palyginus jį su prieš tai pateiktais studento darbais arba su studento mokymosi lygiu, „per daug gerai parašyta“.
Sisteminės klaidos darbe	<ul style="list-style-type: none"> • Darbe randami anachronizmai; • Pastebimos klaidos: naudojami seni šaltiniai, bet įvykiai juose

	<p>aprašomi kaip nauji; aprašoma puikiai veikianči bendrovė, kuri jau bankrutavusi; sumaišytos teorijos; temoje nurodytas institucijos ar kito objekto pavadinimas nesutampa su pavadinimais tekste ir pan.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Citavimo klaidos. Tekste pateiktos nuorodos į šaltinius, kurie neįtraukti į literatūros sąrašą. Tekste daug šaltinių percitavimo.
Naudoti įtartini šaltiniai	<ul style="list-style-type: none"> • Cituota literatūra yra neprieinama universitete ar šalyje (reikėtų prašyti studento ją parodyti); • Naudota sena literatūra naujai temai analizuoti; • Pateiktos senų šaltinių nuorodos (prie elektroninių šaltinių parašyta sena žiūrėjimo data); • Literatūros sąrašė pateikiamos nuorodos neveikia, šaltiniai nerandami, akivaizdžios šaltinių aprašų klaidos (aprašyti „sugalvoti“ šaltiniai).
Nevienodas ar netinkamas darbo įforminimas	<ul style="list-style-type: none"> • Formatavimo klaidos (skirtingas raidžių dydis, šriftas, spalvos, fonas ir kt.; įklijuoti skenuoti paveikslai ir lentelės); • Ant teksto yra interneto nuorodų; • Skirtingas puslapių numeravimas; • Puslapiuose yra URL adresai; • Darbe naudojamas ne tas citavimo stilius, kuris nurodytas rašto darbų reikalavimuose ar rekomenduotas dėstytojo.
Prasta studento komunikacija su dėstytoju	<ul style="list-style-type: none"> • Studentas nesikonsultavo su dėstytoju darbo rašymo metu; • Studentas negeba atsakyti į dėstytojo pateiktus klausimus darbo tema, paaiškinti pateiktą informaciją ir kt.
Atpažįstamas tekstas	<ul style="list-style-type: none"> • Dėstytojas atpažįsta darbo tekstą kaip jau skaitytą literatūroje ar kitų studentų darbuose („kažkur jau skaičiau“ arba „kažkur girdėta“).

Plagiatas rašto darbuose gali būti atpažįstamas lengvai, „iš pirmo žvilgsnio“, kai yra netinkamas darbo įforminimas ar darbe aptinkamos sisteminės klaidos. Kai kuriais atvejais gali būti sudėtingiau atpažinti plagiatą, pavyzdžiui sprendžiant, ar studentas pats savarankiškai geba rašyti sudėtingu moksliniu stiliumi. Kaip teigia G. Taylor (2003), pirmiausia reikia pažinti studentą ir jo galimybes. Pirmame užsiėmime dėstytojas gali paprašyti studentų parašyti informaciją apie save ir parašyti trumpą rašto darbą. Tokiu būdu dėstytojas gali turėti preliminarią nuomonę apie studento rašymo stilių ir gebėjimus.

Kita problema, ką daryti, įtarus plagiatą rašto darbe. Pirmiausiai, dėstytojas gali patikrinti darbo teksto dalis informacijos paieškos sistemose (pvz. Google). Tereikia įvesti įtartiną frazę ar paragrafą kabutėse ir atlikti paiešką. Jeigu tekstas nuplagijuotas iš interneto šaltinių, informacijos paieškos rezultatuose bus pateikti šaltiniai, iš kurių kopijuotas tekstas. Toks greitas ir nemokamas plagiato patikros būdas yra gana efektyvus. Nors, kaip teigia mokslininkai (Taylor, 2003), jeigu „jūs neradote plagiato, tai dar nereiškia, kad darbas nėra nuplagijuotas. Tiesiog jūs

nieko neradote. Internetu yra milijonai šaltinių, kurių jūs galėjote nerasti arba negalite prisijungti prie svetainių, siūlančių darbus studentams. Ironiška, tačiau yra net svetainė skirta parsisiųsti darbams apie etiškas studijas“.

Kita plagiato atpažinimo galimybė – naudoti programinę įrangą plagiato patikrai. Plagiato aptikimo paslaugos gali būti perkamos iš paslaugų tiekėjų (pvz., *Turnitin*), arba gali būti konkrečiame kompiuteryje įdiegta programinė įranga. Ši programinė įranga vykdo darbų patikrą ir teikia plagiato patikros ataskaitas.

Kai kurios PPP gali būti įdiegtos tiesiogiai į virtualias mokymosi aplinkas, pvz. *Moodle*, *Blackboard* ir kt. Plagiato patirkos procesas juose gana paprastas. Dėstytojas sukuria mokymosi aplinkoje pateikimo sąsają, studentai įkelia darbus ir PPP pateikia originalumo ataskaitą. Ši ataskaita yra matoma ne tik dėstytojams, bet ir studentams. Išanalizavę patikros ataskaitą, studentai gali diskutuoti su dėstytoju ir, jeigu reikia, pateikti savo darbą dar kartą ar tiek kartų, kol jis bus priimtinas. Nustatytu laiku dėstytojas darbus įvertina ir studentai nebegali įkelti pataisytų darbų (Chew, Blackey, 2010).

Gerosios praktikos ir mokslinių tyrimų analizė rodo, kad plagijavimo patikros priemonių (PPP) naudojimas institucijose mažina plagijavimo atvejų skaičių. Vieni mokslininkai (Bilic-Zulle ir kt., 2008) nustatė, kad PPP naudojimas ir gresiančios bausmės veiksmingai atgraso studentus nuo plagijavimo. Jų tyrimų duomenis nuo 2001 m. iki 2004 m., naudojant PPP ir studentams žinant bausmes už plagijavimą, plagijavimo atvejų sumažėjo 6 kartus. JAV atliktais tyrimais įrodyta, kad studentams pasakius, jog jų darbai bus tikrinami su PPP, plagijavimas sumažėjo nuo 28 proc. iki 17,5 proc. Taigi plagiato prevencijai svarbus ir atgrasomasis poveikis (Beasley, 2004). Jungtiniuose Arabų Emyratuose atlikto tyrimo duomenimis (Koshy, 2009) nustatyta, kad 80 proc. studentų sutinka, kad PPP yra daugiau plagijavimo nustatymo nei prevencijos priemonė. Tačiau 60 proc. jų teigė, kad tokios programinės įrangos naudojimas gerina akademinę kompetenciją ir padeda išmokti teisingai cituoti. Studentai pastebėjo nemažai PPP trūkumų, pvz. aptiktas tekstas buvo paties studento parašytas rašto darbas, daug aptiktos besikartojančios informacijos nėra plagiatas (pvz., institucijos pavadinimas), studentai blogai jaučiasi dėl tikrinimo nors nėra nusikaltę ir kt. Tyrimo autoriai pabrėžia, kad prieš pradėdant naudoti *Turnitin*, universitete buvo organizuotos įvadinės paskaitos studentams ir mokymai dėstytojams. Kiti mokslininkai (McCartney, Rogerson, 2009) taip pat mini *Turnitin* naudojimo įtaką gerinant studentų žinias, kiti analizuoja PPP trūkumus bei teikia rekomendacijas PPP naudojimui.

D. Atkinson, S. Yeoh (2008) atliko studentų ir personalo apklausą apie plagiato aptikimo programų naudojimo efektyvumą. Jie nustatė kad PPP įranga turi trūkumų aptinkant plagiata dėl neatpažįstamų kai kurių dokumentų formatų (PDF), paieškos algoritmų, ribotos prieigos prie

dokumentų duomenų bazių (programinė įranga negali patikrinti dokumentų, esančių neprieinamose duomenų bazėse), paieškos srities, dokumentų pobūdžio (programos negali patikrinti tekstų, jei jie nėra elektroninėje formoje) ir tikrinimo spartos. Kiti mokslininkai pastebi, kad plėtojantis plagijavimo kultūrai, PPP yra efektyvi priemonė parodyti studentams, jog jie gali būti sugauti ir nubausti už plagijavimą, tačiau PPP nedali nustatyti plagiato daugeliu atveju, pavyzdžiui, nėra programinės įrangos, kuri tikrintų darbą visomis kalbomis (Pupovac ir kt., 2008), daugelis rašto darbų duomenų bazių yra neprieinamos (Loutzenhiser ir kt., 2006).

Dar viena PPP problema – plagiato patikros (arba kitaip – originalumo, sutapimų) ataskaitų vertinimas. Šiose ataskaitose pateikiama informacija, kiek procentų pateiktas rašto darbas sutampa su kitais tikrintais rašto darbais. Kiekvieną sutapimo atvejį galima peržiūrėti ir įvertinti, ar tai tikrai nukopijuotas tekstas, ar tiesiog besikartojanti informacija (institucijos duomenys, nuorodos į šaltinius, literatūros sąrašas, citatos kabutėse ir kt.). Mokslinėje literatūroje gausu diskusijų, koks turėtų būti sutapimų procentas, kad darbą būtų galima pripažinti plagiatu. Vienareikšmiškos nuomonės šiuo klausimu nėra. Vieni autoriai teigia, kad turėtų būti apie 10 proc. sutapimų (Bilic-Zulle ir kt., 2008), kiti – 15 proc. (Cvetkovic, Anderson, 2010). Tačiau bet koku atveju, vertinant PPP ataskaitas reikalingas žmogaus įsikišimas. Kaip teigia T. Bretag ir S. Mahmud (2009a), net esant daugiau nei 10 proc. ir net 50 procentų sutapimų, dar nereiškia, kad darbas yra plagiatas. Dėstytojas turi atsiversti PPP ataskaitą, peržiūrėti sutapimų atvejus ir pateikti vertinimą. Dėstytojas, vertindamas sutapimų ataskaitas, turėtų remtis institucijoje patvirtintomis nuostatomis ir rekomendacijomis. Institucijoje turi būti apibrėžta, kiek procentų sutapimų galima laikyti plagiatu, kokiais atvejais sutapimai nelaikomi plagiatu ir pan. (Youmans, 2011). Gerosios praktikos pavyzdžiuose aprašoma institucijose naudojama PPP ataskaitų naudojimo tvarka. Dažniausiai institucijose PPP yra naudojama kaip mokymo priemonė ir sutapimų ataskaitos yra naudojamos patiems studentams patikrinti savo rašto darbus, ir jei reikia, juos pataisyti. Pavyzdžiui, jeigu PPP ataskaitoje yra iki 10 proc. sutapimų, studentui nereikia peržiūrėti ataskaitos ir taisyti darbo. Jeigu sutapimai siekia virš 10 proc., studentams siūloma pateikti daugiau susistemintą ir perfrazuotą informaciją. Jeigu sutapimų apie 50 proc., studentams siūloma perrašyti rašto darbą. Dėstytojas ir studentas gali kartu naudoti PPP peržiūrint darbus, dėstytojas gali parodyti pavyzdžius ir pateikti pasiūlymus darbo tobulinimui. Galima sutapimų pavyzdžius analizuoti studentų grupėse (Bilic-Zulle ir kt., 2008; Bretag, Mahmud, 2009a). Aiškinant studentams kaip suprasti PPP ataskaitas, galima naudoti praktinius pavyzdžius. Dėstytojas gali patikrinti su PPP savo parašytą rašto darbą ar kitų neįvardintų asmenų rašto darbus ir gautą sutapimo ataskaitą išanalizuoti kartu su studentais (Culwin, 2006). Studentai PPP funkcijų turi būti mokomi privalomuose įvadinėse paskaitose, nepamirštant

išaiškinti, kas yra plagiato patikros (sutapimų) ataskaita, kaip reikėtų vertinti gautus rezultatus (Koshy, 2009).

PPP ataskaitose pateikiamų sutapimų dydis, svyruojantis apie 10–15 proc., neatsitiktinai patvirtintas kai kuriose institucijose kaip riba, skirianti plagijuotą darbą nuo neplagijuoto. Tokios institucijos šiuo atveju dažniausiai vadovaujasi savo šalyse priimtais teisės aktais, susijusiais su autorių teisėmis. Pavyzdžiui, JAV Kongreso 1996 m. patvirtintas autorių teisių saugomų darbų naudojimo be autorių sutikimo švietimo tikslams gairėse (*Fair Use Guidelines for Educational Multimedia*) konkrečiai nurodyta, kiek procentų autorių teisių saugomo darbo galima naudoti be autoriaus sutikimo: vaizdo kūrinio – iki 10 proc. arba 3 min., priklausomai nuo to, kuris yra mažesnis; teksto – iki 10 proc. arba ne daugiau 1000 žodžių, priklausomai nuo to, kuris yra mažesnis; muzikos ir jos vaizdo įrašų – iki 10 proc., bet ne daugiau 30 sek., priklausomai nuo to, kuris yra mažesnis; iliustracijų ir fotografijų – ne daugiau kaip 5 vieno menininko ir ne daugiau kaip 10 proc. arba 15 vnt. iš kolektyvinio darbo; skaitinių duomenų rinkinių – iki 10 proc. arba 2500 laukų arba ląstelių įrašų, priklausomai nuo to, kuris yra mažesnis, iš autorių teisių saugomų duomenų bazių ar duomenų lentelių) (Deubel, 2005).

Vienareikšmiškai nustatyti plagijavimo atvejus sudėtinga, net vadovaujantis patvirtintais procentais ar kitais dydžiais, ir PPP turėtų būti naudojama kaip papildoma priemonė plagijavimo prevencijoje. Juolab, kad kai kurie mokslininkai apskritai abejoja PPP naudojimo teisėtumu ir saugumu.

Viena iš labiausiai paplitusių PPP pasaulyje yra *Turnitin*. Mokslininkų teigimu, *Turnitin* paslaugomis pasaulyje naudojasi apie pusė milijono akademinės visuomenės narių 7000 institucijose iš 108 šalių. Naudojant *Turnitin*, rašto darbai yra įkeliami į paslaugų teikėjo serverį, todėl visada išlieka tikimybė, kad darbai gali būti nuplagijuoti ar parduoti (Chew, Blackey, 2010). Abejojama, ar naudojant *Turnitin* yra saugomos studentų autorių teisės ir teisės į privatumą. Norint išsaugoti studentų teises į privatumą, į *Turnitin* pateikiami rašto darbai turėtų būti be jokių studento atpažinimo ženklų. Norint išsaugoti studentų autorių teises, iškyla dar didesnių problemų, nes neaišku, kas yra daroma su studentų darbais *Turnitin* serveriuose ir apskritai, ar studentų darbų įkėlimas į PPP paslaugų teikėjų serverius yra teisėta veika. Studentai ir dėstytojai norėtų žinoti atsakymus į šiuos klausimus, bet PPP paslaugų teikėjai tikslių atsakymų nepateikia (Vanacker, 2011). L. Maruca (2004) rašo, kad akademinėje visuomenėje kilusi plagijavimo problemos panika padeda klestėti „*Turnitin* kultūrai“ ir sukelia diskusijas bei abejones dėl PPP naudojimo teisėtumo. Ji rašo, kad PPP įrankiai lyg apsaugo nuo plagijavimo ir saugo naudojamų darbų autorių teises, tačiau neaišku, ar nepažeidžia studentų autorių teisių, nes studentų darbai yra įkeliami be jų sutikimo ir leidimo juos kur nors naudoti. Tokia kultūra neskatina diskutuoti esminių sąvokų – kas yra originalumas ir kiek idėja turi būti originali,

svarbiau nustatyti žodžių sutapimus. Idėja gali būti pritaikyta kitame kontekste arba perrašyta kitais žodžiais. Ir autorė kelia klausimą, kuriuo atveju būtų pripažįstamas originalumas. Ši situacija nedaro teigiamos įtakos akademinėi kultūrai, juolab, kad *Turnitin* ir daugelis kitų naudojamų PPP teikėjų paslaugos yra mokamos ir susijusios su verslo įtaka akademinėi bendruomenei. Akademinė kultūra turėtų daugiau plėtotis nuo komercinio link edukacinio konteksto.

Atsižvelgiant į PPP trūkumus, mokslininkai nurodo, kad PPP turi būti populiarinama institucijose kaip plagiato prevencijos, o ne kaip plagiato aptikimo ir baudimo priemonė. Dėstytojams taip pat turėtų būti nurodoma, kad PPP yra mokymo priemonė ir plagiato patikros rezultatus reikėtų vertinti atsargiai ir atsakingai (Koshy, 2009). J. Carrol ir J. Appleton (2001) pritaria nuomonei, kad PPP naudojimas nėra stebuklinga plagiato išgyvendinimo priemonė, reikalinga plagiato prevencijos priemonių visuma ir atsakingas požiūris į teisėtą ir tinkamą PPP naudojimą studijų procese. Plagiato patikra yra tik papildoma prevencijos priemonė ir sprendimus dėl plagijavimo atvejų visada turi priimti institucijos personalas.

D. Atkinson, S. Yeoh (2008) siūlo PPP naudoti, atsižvelgiant į institucijoje suformuotą politiką, normas, procedūras ir socialinį kontekstą. Šiame kontekste studentai įsipareigoja savo mokymusi, o dėstytojai yra atsakingi už to mokymosi vertinimą. Curtin technologijos universitete ištyrus kaip dėstytojai ir studentai suvokia PPP veiksmingumą, buvo nustatyta, kad 53 proc. tiriamų studentų pritarė PPP naudojimui universitete, 66 proc. – sutiko, kad tai padeda dėstytojams aptikti plagiata, 44 proc. – padeda plagiato prevencijai, tačiau 28 proc. manė, kad tai sukelia nepasitikėjimą tarp dėstytojų ir studentų. Dėstytojai teigė, kad plagiato patikrai reikia daug papildomo laiko, žinių ir pastangų. Tyrimo autoriai pateikė pasiūlymus PPP naudojimui institucijose:

- naudoti PPP institucijoje kaip plagiato prevencijos sistemos dalį;
- testuoti pasirinktas PPP pagal tikslumą, patikimumą, galimybes ir trūkumus;
- analizuoti grįžtamąjį ryšį PPP naudojimo strategijai ir taktikai gerinti;
- suteikti studentams galimybę pasitikrinti patiems savo darbus su PPP;
- apsvarstyti kaip turi būti vykdoma patikra dėstytojo ir instituciniu lygmeniu;
- nenuvertinti dėstytojų darbo krūvio ir jų galimybių studentų darbuose aptikti plagiata.

G. Chester (2001) taip pat pataria prieš diegiant PPP, institucijoje turėti studentams ir dėstytojams aiškią plagiato prevencijos politiką, nustatytas plagiato patikros procedūras ir sudarytą valdymo grupę. PPP diegimas turėtų būti suderintas su studijų dalykuose teikiamomis užduotimis, visi rašto darbai turėtų būti pateikiami el. būdu., tačiau nepažeidžiant studentų autorių teisių. Reikėtų nepamiršti išmokyti dėstytojus ir studentus tinkamai naudotis PPP ir pateikti jiems parengtas plagiato prevencijos politikos bei PPP naudojimo institucijos ir fakultetų

lygmeniu gaires (institucijos plagiato prevencijos politikos gairės, institucijos ir fakulteto politikos ryšių gairės, rekomendacijos studentų mokymui, gerosios patirties sklaida, apeliacijos procedūros gairės, autorių teisių ir žmogaus teisių gairės, rašto darbų pateikimo instrukcijos, rekomendacijos dėstytojams dėl užduočių rengimo, elgesio su plagijuojančiais studentais instrukcijos, patarimai kaip atpažinti plagiatą rašto darbuose ir kt.).

Olandijos universitetų patirtis rodo, kad PPP yra tinkama prevencijos priemonė, naudojant ją kartu su tradiciniais plagiato atpažinimo būdais, kuriuos taiko dėstytojai skaitydami rašto darbus. Universitetuose įdiegta plagiato prevencijos priemonė *Ephorus* yra naudojama kaip priminimas studentams, jog jie gali būti patikrinti ir turi rašyti tinkamus rašto darbus. Olandijos universitetuose jau 25 metus internete yra publikuojami visi studentų baigiamieji darbai, kuriais gali naudotis visi studentai. Atrodytų, kad tokios galimybės padidina plagijavimą, tačiau patirtis rodo, kad informacijos šaltinių atvira prieiga neskatina plagijavimo, o daugelio plagijavimo atvejų pagrindinė priežastis yra blogai suprasta užduotis. Dėstytojai iš studentų dažniausiai reikalauja aukščiausių akademinių gebėjimų (analizė, sintezė, indukcija, dedukcija), pamiršdami elementarius rašymo būdus – palyginti ir apibendrinti. Taigi, PPP naudojimą studijų procese reikia derinti su aiškiais instrukcijomis ir kruopščiai suplanuotomis užduotimis (Ouden, Wijk, 2011). K. Loutzenhiser ir kt. (2006) yra panašios nuomonės apie PPP naudojimą. Kadangi PPP turi nemažai trūkumų, studijų procese reikalingos strategijos, kurios priverstų studentus dirbti atsakingai ir savarankiškai.

Viena iš tokių strategijų galėtų būti pagalba studentams, atliekant rašto darbus. J. D. Beasley (2004) siūlo studijų procese naudoti mokslinių tyrimų aplinkos (*Research Development Environment*) programinę įrangą, kuri padeda studentams tinkamai atlikti užduotis, o dėstytojams stebėti užduočių atlikimo procesą ir rezultatus. Naudodami šią įrangą studentai gali planuoti savo laiką, naudoti užduočių atlikimo priminimo priemones, atlikti informacijos paiešką, išsaugoti rastus dokumentus, kurti koncepcijų žemėlapius, tvarkyti savo užrašus, naudoti automatinio citavimo ir literatūros sąrašų sudarymo funkcijas ir kt. Dėstytojai gali stebėti studentų aktyvumą, konsultuoti darbo rašymo metu, patikrinti rašto darbus tradiciniais būdais ar plagiato patikros priemonėmis. Kai kurios iš šių funkcijų yra naudojamos virtualiose mokymosi aplinkose ir informacijos tvarkymo įrankiuose (*EndNote, RefWorks*), tačiau studentams ir dėstytojams patogiau naudoti visas funkcijas integruojančioje mokslinės tyrimo aplinkos programinėje įrangoje. Ši įranga yra gana nauja taikymo koncepcija JAV ir nėra labai paplitusi universitetuose, tačiau gali sėkmingai padėti plagiato prevencijai studijų procese. Ji padeda taupyti studentų ir dėstytojų laiką, daug greičiau bei įdomiau atlikti užduotis, nepamiršti pacituoti šaltinius, teisingai cituoti šaltinius, taip pat padidina studentų motyvaciją ir pasitikėjimą savo jėgomis atlikti užduotis, pašalina galimybes ignoruoti užduočių atlikimą.

Apibendrinant mokslinėje literatūroje pateiktą patirtį, galima padaryti išvadas, kad nėra paprastų sprendimų, stengiantis mažinti plagijavimą. Kaip teigia G. Taylor (2003), „nėra vieno priešnuodžio plagijavimui, nėra tokios stebuklingos technologijos, kuri per naktį priverstų studentus kruopščiai laikytis akademinio sąžiningumo, nėra patrauklių sprendimų, bet yra veiksmingas ilgalaikis mokymas ir įvairių strategijų derinimas“. Visiškai eliminuoti plagijavimą universitetuose turbūt būtų nepraktiška, bet jo paplitimas gali ženkliai mažėti, naudojant kolegialius sprendimus ir holistinį plagiato prevencijos požiūrį.

Išvados

- Analizuojant plagijavimo reiškinius ir jo mažinimo būdus, pirmiausiai, būtina aiškiai apibrėžti plagiato sąvoką. Mokslinės literatūros ir aukštųjų mokyklų gerosios patirties analizė parodė, kad šiuo metu nėra vieningo plagiato apibrėžimo, o šios analizės rezultatas – apibendrintas plagiato rūšių ir jų paaiškinimo pateikimas yra viso puslapio apimties. Nors parengti aiškų ir išsamų plagiato apibrėžimą yra sudėtinga, tačiau aukštosios mokyklos turėtų tai padaryti, prieš pradėdamos taikyti plagijavimo prevencijos būdus ar gerosios praktikos priemones, nes nesant vieningo apibrėžimo gali būti sunku mokyti studentus akademinio sąžiningumo, nustatyti plagijavimo faktus ir tai gali sukelti sumaištį tarp studentų ir visoje akademinėje bendruomenėje. Bet kurios aukštosios mokyklos plagiato prevencijos politikos pagrindas yra plagiato sąvokos apibrėžimas. Atsižvelginat į pateiktą apibendrintą gerąją patirtį, kiekviena institucija turėtų pasitvirtinti plagiato apibrėžimą, kuris būtų pritaikytas įvairioms studijų sritims ir kasdieniniam naudojimui. Rekomenduojama kurti plagiato apibrėžimą nacionaliniu mastu, nes visos šalies akademinėje bendruomenėje plagijavimo reiškinys būtų suvokiamas vienodai ir būtų taikomos vieningos plagiato prevencijos priemonės.
- Plagijavimo priežasčių ir motyvų, nurodytų įvairioje mokslinėje literatūroje, analizė parodė jų gausą ir įvairovę. Dažniausiai analizuojami studentų įpročiai bei elgsena arba institucijose vykdomas studijų procesas. Norint atskleisti visą plagijavimo kontekstą, studijoje plagijavimo priežastys buvo sugrupuotos pagal reikšmingumo lygį, t. y. priežastys reikšmingos visos visuomenės, šalies ar kultūros, institucijos ir asmeniniu lygmeniu. Šis skirstymas sąlyginis, nes praktiškai priežastys persipina ir svarbus visas priežasčių kompleksas. Sugrupuotos plagijavimo priežastys parodo sritis, kurioms turėtų būti skirtos plagijavimo prevencijos priemonės aukštosiose mokyklose. Žinoma, kai kurias plagijavimo priežastis (pvz., visuomenėje klestinti kultūra ir pan.) pašalinti sunku, tačiau kitos plagijavimo priežasčių grupės yra glaudžiai susijusios su aukštųjų mokyklų įtakos sritimis (pvz., institucinio valdymo problemos, plagijavimo prevencijos sistemos nebuvimas, užduočių rengimo problemos, akademinio raštingumo stoka ir kt.), į kurias ir reikėtų atkreipti didžiausią dėmesį.
- Plagiato reiškinių ir plagiato prevencijos sistemų analizę atliekančių mokslininkų nuomone, norint išvengti plagiato, aukštosiose mokyklose turėtų būti vykdoma plagijavimo prevencijos politika, sukuriant ir įgyvendinant plagijavimo prevencijos sistemą. Plagijavimo neįmanoma sumažinti, taikant pavienes plagijavimo prevencijos priemones, ženklus kokybinis pokytis

galimas tik keičiant institucijų kultūrą, suvokimą apie plagijavimą ir taikant holistinį požiūrį į plagijavimo prevenciją.

- Apibendrinant gerosios patirties ir mokslininkų tyrimų analizės rezultatus, galima išskirti šias pagrindines plagijavimo prevencijos priemonių grupes:
 - Nacionalinė plagijavimo prevencijos politika (etiškos visuomenės kultūros skatinimas, visuomenės informavimas ir švietimas, oficialios švietimo sistemos tobulinimas, akademinės etikos nuostatų formavimas, formalių dokumentų, institutų ir procedūrų įgalinimas);
 - Institucinė plagijavimo prevencijos politika ir procedūros (akademinio vientisumo skatinimas, oficialių dokumentų, atsakingų centrų ir procedūrų įgalinimas, atsakomybės pasidalijimas, studijų proceso tobulinimas);
 - Plagijavimo prevencijos priemonės studijų procese (studentų ir personalo informavimas bei mokymas, tinkamas užduočių studentams rengimas ir teikimas);
 - Plagiato patikros priemonių naudojimas (plagiato atpažinimo tekste būdų pritaikymas, tinkamas ir teisėtas plagijavimo patikros priemonių diegimas ir naudojimas).

Taikant šias priemones institucijose, galima naudotis studijoje pateiktomis išsamiomis rekomendacijomis, tačiau įgyvendinant plagijavimo prevencijos sistemą institucijose, itin svarbu ne tik pasirinkti prevencijos priemonių rinkinį, bet ir nustatyti tinkamą institucinę atsakomybę įvairiuose lygmenyse, bei nusiteikti ilgalaikiam, nuosekliam ir sistemingam šių priemonių įgyvendinimui.

Literatūros sąrašas

1. ANNANE, D.; ANNANE, F. 2012. Plagiats dans les facultés de médecine, et leur prévention. *La Presse Medicale* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1016/j.lpm.2012.02.048>>.
2. ATKINSON, D.; YEOH, S. 2008. Student and staff perceptions of the effectiveness of plagiarism detection software. *Australasian Journal of Educational Technology* [online], 24(2), p. 222-240 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.ascilite.org.au/ajet/ajet24/atkinson.html>>.
3. BARRETT, R. at al. 2006. Plagiarism prevention is discipline specific: a view from Computer Science. *Journal for the Enhancement of Learning and Teaching*, vol. 3, issue 1, p. 48-56 [viewed 5 August 2012]. Available at <<https://uhra.herts.ac.uk/dspace/bitstream/2299/6143/1/902158.pdf>>.
4. BEASLEY, J. D. 2004. The Impact of Technology on Plagiarism Prevention and Detection: Research Process Automation, a New Approach for Prevention. In *Plagiarism: Prevention, Practice and Policies 2004 Conference*.
5. BILIC-ZULLE, L. at al. 2008. Is There an Effective Approach to Deterring Students from Plagiarizing? *Sci Eng Ethics* [online], no. 14, p. 139-147 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.springerlink.com/content/3252541u2372884u/>>.
6. BRETAG, T. (2005). Implementing plagiarism policy in the internationalised university [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www-cms.newcastle.edu.au/conference/apeic/papers_pdf/bretag_059_edd.pdf>
7. BRETAG, T.; MAHMUD, S. 2009a. A model for determining student plagiarism: Electronic detection and academic judgement. *Journal of University Teaching & Learning Practice* [online], 6(1). [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://ro.uow.edu.au/jutlp/vol6/iss1/6/>>.
8. BRETAG, T.; MAHMUD, S. 2009b. Self-Plagiarism or Appropriate Textual Re-use? *Journal of Academic Ethics* [online], no. 7, p. 193-205 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.springerlink.com/content/256280445158v940/>>.
9. CARROLL, J.; APPLETON, J. 2001. *Plagiarism: A good practice guide*. [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/brookes.pdf>.
10. CAVANILLAS, S. 2008. Cyberplagiarism in University Regulations. In: R. Comas, J. Sureda. *Academic cyberplagiarism* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.uoc.edu/digithum/10/dt/eng/cavanillas.pdf>>.
11. CHESTER, G. 2001. Plagiarism Detection and Prevention. Final Report on the JISC Electronics Plagiarism Detection Project [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.jisc.ac.uk/uploaded_documents/plagiarism_final.pdf>.
12. CHEW, E.; BLACKKEY, H. 2010. e-Plagiarism Detection at Glamorgan. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 69 [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.190.7664&rep=rep1&type=pdf>>.
13. CHRISTENSEN, G. J. 2011. Plagiarism: can it be stopped? *Business Communication Quarterly*, vol. 74, no. 2, p. 201-204. DOI 10.1177/1080569911404403.
14. COMAS, R., SUREDA, J. 2008. Academic cyberplagiarism: tracing the causes to reach solutions. In: R. Comas, J. Sureda. *Academic cyberplagiarism* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.uoc.edu/digithum/10/dt/eng/comas_sureda.pdf>.

15. COMPTON, J.; PHAU, M. 2008. Inoculating Against Pro-Plagiarism Justifications: Rational and Affective Strategies. *Journal of Applied Communication Research* [online], no. 36(1), p. 98-119 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/00909880701799329>>.
16. CULWIN, F. (2006). An active introduction to academic misconduct and the measured demographics of misconduct. *Assessment & Evaluation in Higher Education* [online], vol 31(2), p. 167-182 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02602930500262478>>.
17. CVETKOVIC, V.; ANDERSON, K.E. 2010. *Stop plagiarism: A guide to understanding and prevention*. New York: Neal-Schuman.
18. *Defining Plagiarism and Academic Integrity*. 2012 [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.tlt.psu.edu/plagiarism/tutorial/definition>>.
19. DEUBEL, P. 2005. Plagiarism: Prevention is the name of the game. *English Leadership Quarterly* [online], vol. 28 no. 1, p. 6-11 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.ct4me.net/plagiarism.htm>>.
20. DEVLIN, M. 2006. Policy, Preparation, and Prevention: Proactive minimization of student plagiarism. *Journal of Higher Education Policy and Management* [online], vol. 28, no. 1, p. 45-58 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/13600800500283791>>.
21. DOYLE, C.S. 1994. *Information Literacy in an Information Society: A Concept for the Information Age* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/25/55/95.pdf>.
22. EAST, J. 2009. Aligning policy and practice: An approach to integrating academic integrity. *Journal of Academic Language & Learning* [online], vol. 3, no. 1, p. A38-A51 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://journal.aall.org.au/index.php/jall/article/view/66/62>>.
23. ELLERY, K. 2008. An investigation into electronic - source plagiarism in a first - year essay assignment. *Assessment & Evaluation in Higher Education* [online], vol. 33, no. 6, p. 607-617 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/02602930701772788>>.
24. ERCEGOVAC, Z. 2005. *What Students Say They KNOW, FEEL, and DO About Cyber-Plagiarism and Academic Dishonesty? A Case Study* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://eprints.rclis.org/bitstream/10760/6902/1/Ercegovac_What.pdf>.
25. GERMEK, G. 2012. The Lack of Assessment in the Academic Library Plagiarism Prevention Tutorial. *College & Undergraduate Libraries* [online], vol. 19, no. 1, p. 1-17 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/10691316.2012.652547>>.
26. GIBSON, N. S.; FANGMAN, C. C. 2011. The librarian's role in combating plagiarism. *Reference Services Review* [online], vol. 39, issue 1, p. 132-150 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1108/00907321111108169>>.
27. GIBSON, J. et al. 2006. Preventing And Detecting Plagiarism In The Written Work Of College Students. *Journal of Diversity Management* [online], vol. 1, no. 2, p. 35-42 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://journals.cluteonline.com/index.php/JDM/article/view/5033>>.
28. GLOSIENĖ, A.; MOZŪRAITĖ, V.; RUDŽIONIENĖ, J. Informacijos valdymo gebėjimų ugdymo metodai, jų integravimo į universitetines ir neuniversitetines studijų programas būdai. In N. Mažeikienė ir kt. *Informacinių gebėjimų ugdymas: mokomoji knyga*. Šiauliai, 2008, p. 97-181.

29. HURLBERT, J. Mc. et al. 2003. Process-Based Assignments. *College & Undergraduate Libraries* [online], 10:1, 39-51 [viewed 5 August 2012]. Available at <http://dx.doi.org/10.1300/J106v10n01_05>.
30. YOUMANS, R. J. 2011. Does the adoption of plagiarism-detection software in higher education reduce plagiarism? *Studies in Higher Education* [online], vol. 36, no. 7, p. 749-761 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/03075079.2010.523457>>.
31. JOYCE, D. 2008. Academic Integrity and Plagiarism: Australasian perspectives. *Computer Science Education* [online], vol. 17, no. 3, p. 187-200 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/08993400701538062>>.
32. KOSHY, S. 2009. A case of miscommunication? Obstacles to effective implementation of a plagiarism detection system in a multicultural university [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://ro.uow.edu.au/cgi/viewcontent.cgi?article=1002&context=dubaiwp>>.
33. LILES, A.; ROZALSKI, M. E. 2004. It's a Matter of Style. *College & Undergraduate Libraries* [online], vol. 11, no. 2, p. 91-101 [viewed 5 August 2012]. Available at <http://dx.doi.org/10.1300/J106v11n02_08>.
34. LOUTZENHISER, K. et al. 2006. Revisiting Plagiarism In An Internet Era: How Modern Technology Contributes To The Problem And Solutions. *Journal of College Teaching & Learning* [online], vol. 3, no. 8, p. 55-62 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://cluteonline.com/journals/index.php/TLC/article/viewArticle/1693>>.
35. MACDONALD, R. & CARROLL, J. 2006. Plagiarism – a complex issue requiring a holistic institutional approach. *Assessment and Evaluation in Higher Education* [online], vol. 31(2), p. 233-245 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02602930500262536>>.
36. MADRAY, A. 2008. The Anatomy of a Plagiarism Initiative: One Library's Campus Collaboration. *Public Services Quarterly* [online], vol. 4, no. 2, p. 111-125 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/15228950802202390>>.
37. MARTIN, J.; HAERINGEN, K. 2011. Can a policy change practice? An evidence-based approach to developing policy. *International Journal for Educational Integrity* [online], vol. 7, no. 2, p. 13-22 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.ojs.unisa.edu.au/index.php/IJEI/article/view/760>>.
38. Maruca, L. 2004. The Plagiarism Panic: Digital Policing in the New Intellectual Property Regime. *AHRB Copyright Research Network 2004 Conference on New Directions in Copyright* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://193.61.20.128/contents/publications/conferences/2004/lmaruca.pdf>>.
39. McCARTNEY, G.; ROGERSON, A. 2009. Links are not enough: using originality reports to improve academic standards, compliance and learning outcomes among postgraduate students. *4th Asia Pacific Conference on Educational Integrity (4APCEI) 28-30 September 2009 University of Wollongong NSW Australia* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://ro.uow.edu.au/apcei/09/papers/23/>>.
40. McLafferty, C. L.; Foust, K. M. 2004. Electronic Plagiarism as a College Instructor's Nightmare - Prevention and Detection. *Journal of Education for Business* [online], vol. 79, no. 3, p. 186-190 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.3200/JOEB.79.3.186-190>>.
41. Moniz, R. et al. 2008. The Effectiveness of Direct-Instruction and Student-Centered Teaching Methods on Students' Functional Understanding of Plagiarism. *College & Undergraduate Libraries* [online], vol. 15, no. 3, p. 255-279 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/10691310802258174>>.

42. OKORO, E. A. 2011. Academic integrity and student plagiarism: guided instructional strategies for business communication assignments. *Business Communication Quarterly* [online], vol. 74, no. 2, p. 173-178 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://workplacecommunication.wikispaces.umb.edu/file/view/Academic+Integrityr.pdf/282158418/Academic%20Integrityr.pdf>>.
43. OUDEN, H.; WIJK, C. 2011. Plagiarism: Punish or Prevent? Some Experiences with Academic Copycatting in the Netherlands. *Business Communication Quarterly* [online], vol. 74, no. 2, p. 196-200 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1177/1080569911404405>>.
44. PARK, C. 2003. In other (people's) words: Plagiarism by university students - literature and lessons. *Assessment & Evaluation in Higher Education* [online], vol. 28(5), p. 471-488 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02602930301677>>.
45. PUPOVAC, V. et al. 2008. On academic plagiarism in Europe. An analytic approach based on four studies. In: R. Comas, J. Sureda. *Academic cyberplagiarism* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.uoc.edu/digithum/10/dt/eng/pupovac_bilic-zulle_petrovecki.pdf>.
46. RAMZAN, M. et al. 2012. Awareness about plagiarism amongst university students in Pakistan. *Higher Education* [online], vol. 64, no. 1, p. 73-84 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.springerlink.com/content/m727269205042708/>>.
47. RAZERA, et al. 2010. Plagiarism awareness, perception, and attitudes among students and teachers in Swedish higher education – a case study [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.plagiarismconference.co.uk/documents/conference2010/papers/4IPC_0069_final.pdf>.
48. RELPH, A.; RANDLE, K. 2006. Using Assessment on the front-line in the battle against plagiarism [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <<https://uhra.herts.ac.uk/dspace/handle/2299/2091>>.
49. ROSCOE, S. 2011. The creation of group wikis by first year undergraduate physiotherapy students. *Blended Learning In Practice* [online], p. 44-56 [viewed 5 August 2012]. Available at <<https://uhra.herts.ac.uk/dspace/handle/2299/5772>>.
50. SIMS, R. L. 2002. The effectiveness of a plagiarism prevention policy: a longitudinal study of student views. *Teaching Business Ethics* [online], vol. 6, p. 477-482 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.springerlink.com/content/w7w51m5321p242g7/>>.
51. STOVER, M.; KELLY, K. 2005. Institutional responses to plagiarism in online classes: Policy, prevention, and detection. *18th Annual Conference on Distance Teaching and Learning* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.uwex.edu/disted/conference/Resource_library/proceedings/02_73.pdf>.
52. SZONDI, J.; MARTINDALE, CH. 2004. PLATO: PLAgiarism Teaching Online - a learner support approach to prevention. *Plagiarism: Prevention, Practice and Policies 2004 Conference* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.uwex.edu/disted/conference/Resource_library/proceedings/02_73.pdf>.
53. TAYLOR, G. 2003. The Critical Role of Pedagogy in Plagiarism Prevention: The Unley Ten Point Counter Plagiarism Strategy. *Academic Integrity: Plagiarism and other Perplexities Conference* [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://studentweb.usq.edu.au/home/W0031814/assets/Edn_Integ_paper.pdf>.

54. TAUTKEVIČIENĖ, G. ir kt. 2010. Mokslininkų ir kitų tyrėjų naudojimosi elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais ugdymo poreikio apimties ir sudėties mokslinis tyrimas. Mokslo studija [online], [viewed 5 August 2012]. Available at <http://www.lmba.lt/sites/default/files/tyrimas_spausdinimui.pdf>.
55. VANACKER, B. 2011. Returning students' right to access, choice and notice: a proposed code of ethics for instructors using Turnitin. *Ethics and information technology* [online], vol. 13, p. 327–338 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://www.springerlink.com/content/qu1053061t287113/>>.
56. VOLKOV, A. ir kt. 2011. Plagiarism: Proactive Prevention Instead of Reactive Punishment. e-Journal of Business Education & Scholarship of Teaching [online], vol. 5, no. 2, p. 22-35 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dro.deakin.edu.au/view/DU:30041787>>.
57. WALDEN, K.; PEACOCK, A. 2006. The i - Map: a process - centered response to plagiarism. *Assessment & Evaluation in Higher Education* [online], vol. 31, no. 2, p. 201-214 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/0260293050026251>>.
58. XIAO, J.; TRABOULAY, D. 2008. Integrating Information Literacy into the Graduate Liberal Arts Curriculum: A Faculty-Librarian Collaborative Course Model. *Public Services Quarterly* [online], vol. 3, no. 3-4, p. 173-192 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1080/15228950802110577>>
59. XIAO, J. 2010. Integrating information literacy into Blackboard: Librarian-faculty collaboration for successful student learning. *Library Management* [online], vol. 31, issue 8, p. 654-668 [viewed 5 August 2012]. Available at <<http://dx.doi.org/10.1108/01435121011093423>>.